

Technická univerzita v Liberci

FAKULTA PŘÍRODOVĚDNĚ-HUMANITNÍ A PEDAGOGICKÁ

Katedra: Katedra sociálních studií a speciální pedagogiky

Studijní program: Sociální práce

**Studijní obor
(kombinace):** Sociální pracovník

HMOTNÁ NOUZE MATERIAL POVERTY

Bakalářská práce: 09-FP-KSS-3009

Autor:

Tat'ána FALCMANOVÁ

Podpis:

Adresa:

Československé armády 346
471 54, Cvikov

Vedoucí práce:

doc. Ing. Jiří Vacek, CSc.

Konzultant:

Počet

stran	grafů	obrázků	tabulek	pramenů	příloh
79	15	0	8	30	2

V Liberci dne: 01.04.2010

TECHNICKÁ UNIVERZITA V LIBERCÍ
FAKULTA PŘÍRODOVĚDNĚ-HUMANITNÍ A PEDAGOGICKÁ

Katedra sociálních studií a speciální pedagogiky

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(pro bakalářský studijní program)

pro (kandidát): Taťána Falcmanová
adresa: Československé armády 346, 471 54 Cvikov
studijní obor (kombinace): Sociální pracovník
Název BP: **Hmotná nouze**
Název BP v angličtině: **Material Poverty**
Vedoucí práce: doc. Ing. Jiří Vacek, CSc.
Konzultant:
Termín odevzdání: 15. 4. 2010

Poznámka: Podmínky pro zadání práce jsou k nahlédnutí na katedrách. Katedry rovněž formulují podrobnosti za Zásady pro zpracování BP jsou k dispozici ve dvou verzích (stručné, resp. metodické pokyny) na katedře a na Děkanátě Fakulty přírodovědně-humanitní a pedagogické TU v Liberci.

V Liberci dne 20. 3. 2009

děkan

vedoucí katedry

Převzal (kandidát): TATĀNA FALCMAŇOVĀ

Datum: 3. 3. 2010

Podpis: TatĀna FalcmanovĀ

Název BP: HMOTNÁ NOUZE

Vedoucí práce: doc. Ing. Jiří Vacek, CSc.

Podpis:.....

Cíl: Zjistit příčiny dlouhodobého pobírání dávek hmotné nouze u klientů na Cvikovsku

Požadavky: 1. Formulace teoretických východisek
2. Projektování průzkumu
3. Sběr dat
4. Interpretace dat
5. Formulace závěrů a návrhů opatření

Metody: Analýza sekundárních zdrojů, dotazování, kazuistika

Literatura: GOLDMAN, Radoslav a kol. Vybrané kapitoly ze sociálních disciplín. 3. dotisk přepr. a doplněného vyd. Olomouc : Univerzita Palackého, 2007. ISBN 80-244-1454-6
MAREŠ, Petr. Nezaměstnanost jako sociální problém. 2. vyd. Praha : Slon, 2002. ISBN 80-86429-08-3
MATOUŠEK, Oldřich., KODYMOVÁ, Pavla., KOLÁČKOVÁ, Jana. Sociální práce v praxi: Specifika různých cílových skupin a práce s nimi. 1. vyd. Praha: Portál, 2005. ISBN 80-7367-002-X
KOTÝNKOVÁ, Magdaléna. Sociální ochrana chudých v České republice. 1. vyd. Praha: Oeconomica, 2007
KREBS, Vojtěch a kol. Sociální politika. 4. vyd. Praha: Aspi, 2007. ISBN 978-80-7357-276-1

Prohlášení

Byla jsem seznámena s tím, že na mou bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, zejména § 60 – školní dílo.

Beru na vědomí, že Technická univerzita v Liberci (TUL) nezasahuje do mých autorských práv užitím mé bakalářské práce pro vnitřní potřebu TUL.

Užiji-li bakalářskou práci nebo poskytnu-li licenci k jejímu využití, jsem si vědoma povinnosti informovat o této skutečnosti TUL; v tomto případě má TUL právo ode mne požadovat úhradu nákladů, které vynaložila na vytvoření díla, až do jejich skutečné výše.

Bakalářskou práci jsem vypracovala samostatně s použitím uvedené literatury a na základě konzultací s vedoucím bakalářské práce a konzultantem.

V Liberci dne: 2.4.2010

Podpis:

Poděkování

Tímto bych chtěla velmi poděkovat všem, kteří mi pomáhali při přípravě a zpracování této bakalářské práce.

Zejména bych chtěla vyjádřit poděkování vedoucímu práce panu doc. Ing. Jiřímu Vackovi, CSc. za jeho trpělivost, náměty, cenné rady, věnovaný čas a rovněž za kritické, ale konstruktivní připomínky.

Dále tímto děkuji svému zaměstnavateli, kolegyním, přátelům za podporu a trpělivost.

Název bakalářské práce: Hmotná nouze

Název bakalářské práce v anglickém jazyce: Material Poverty

Jméno a příjmení autora: Taťána Falcmanová

Akademický rok odevzdání bakalářské práce: 2009/2010

Vedoucí bakalářské práce: doc. Ing. Jiří Vacek, CSc.

Resumé:

Bakalářská práce se zabývala problematikou dávek pomoci v hmotné nouzi. Jejím cílem bylo zjistit nejčastější příčiny pobírání těchto dávek se zřetelem na klienty, kteří o dávky požádali na sociálním oddělení Městského úřadu ve Cvikově a jsou příjemci těchto dávek víc jak jeden rok. Proč jsou tyto klienti na sociálních dávkách závislí? Práci tvořily dvě stěžejní oblasti. Jednalo se o část teoretickou, která pomocí zpracování a prezentace odborných zdrojů popisovala zmiňovanou problematiku a témata s ní související. Jednotlivé kapitoly jsou věnovány sociální politice, sociálnímu zabezpečení, nezaměstnanosti a pomoci v hmotné nouzi. Praktická část obsahuje stanovení předpokladů, charakteristiku výběrového souboru, použité metody práce a rozbor získaných informací. Předmětem této části je analyzovat za pomoci dotazníků situaci a problémy vybraného vzorku, vztahující se k několika oblastem. Zejména k ochotě a motivaci pracovat i za minimální mzdu, zvyšovat si možnosti uplatnění na trhu práce rekvalifikací, vykonávat veřejnou službu. Byly zjišťovány informace ohledně znalosti jazyků, práce na PC, počtu odpracovaných let respondentů. Výsledky vyústovaly v konkrétní navrhovaná opatření.

Klíčová slova:

nezaměstnanost, sociální zabezpečení, dávky sociální pomoci, sociální vyloučení, bezdomovectví, životní a existenční minimum, systém pomoci v hmotné nouzi

Resumé:

The Bachelor thesis dealt with the matters of state social support benefits for people in material need. The aim was to elicit the most frequent reasons for getting benefits respecting people applying for them at Municipality in Cvikov, Staff Welfare Department, and being users for more than one year. The thesis was divided in two main domains. The theoretical part described mentioned problems and related topics via dealing and presentation of professional sources. The chapters deal with social policy, social security system, unemployment and assistance in material need. The practical part includes setting conditions, specifications of selective group, used working methods and acquired information analysis. The matter of this part is the analysis of selective group questionnaires, related to few spheres. Particularly to willing and motivation to work for minimal monthly wage, improve qualification to increase possibilities of getting a new job, do service in general interest. There were elicited information about linguistry, computing and working years of respondents. The research results led in particular proposed arrangements.

Key words:

unemployment, social security systém, social allowance, social exclusion, homeless people, living and subsistence minimum, the system of assistance in material need

Resume:

Die Bachelor-Arbeit behandelt die Frage der Unterstützungsleistungen in der materiellen Notlage. Ihr Ziel war es, die häufigsten Ursachen der Bezug dieser Leistungen in Bezug auf Kunden, die für Leistungen in der Sozialabteilung des Stadtamts der Stadt Cvikov beantragt haben und die Empfänger dieser Leistungen mehr als einem Jahr sind, zu identifizieren. Die Arbeit bestand aus zwei Teilen. Es war ein theoretischer Teil für die Bearbeitung und Präsentation von Fachquellen, die die erwähnte Problematik und die zusammenhängenden Themen beschreiben. Die Kapitel sind der Sozialpolitik, der sozialen Sicherheit, der Arbeitslosigkeit und Unterstützungsleistungen gewidmet. Der praktische Teil umfasst die Bestimmung der Annahmen, Charakteristik der Selektionsdatei, die verwendeten Arbeitsmethoden und Analyse der gewonnenen Informationen. Das Thema dieses Abschnitts ist mit Hilfe von Fragebögen, die Stellungen der ausgewählten Probe zu analysieren, die sich auf mehrere Bereiche beziehen. Besonders auf die Bereitschaft und Motivation auch für Lohnminimum zu arbeiten, die Möglichkeit der Durchsetzung mit Umschulung auf dem Arbeitsmarkt zu erheben und öffentlichen Dienst auszuführen. Auch die Auskünfte über die Sprachkenntnisse, die Computerarbeit, die Anzahl der Berufsjahren der Befragten wurden festgestellt. Die Ergebnisse führten zu den konkreten vorgeschlagenen Maßnahmen.

Schlüsselwörter:

Arbeitslosigkeit, soziale Sicherung, Unterstützungsleistungen, soziale Ausgliederung, Obdachlosigkeit, Existenzminimum, System der Unterstützung in der materiellen Notlage.

OBSAH

ÚVOD	11
1 TEORETICKÁ ČÁST	13
1.1 ZÁKLADNÍ POJMY	13
1.1.1 <i>Nezaměstnanost</i>	13
1.1.2 <i>Chudoba</i>	14
1.1.3 <i>Sociální vyloučení</i>	15
1.1.4 <i>Národní program Evropského roku boje proti chudobě a sociálnímu vyloučení</i>	16
1.1.5 <i>Bezdomovectví</i>	17
1.1.6 <i>Sociální péče</i>	17
1.1.7 <i>Hmotná nouze</i>	18
1.1.8 <i>Veřejná služba</i>	19
1.1.9 <i>Dobrovolnická služba</i>	20
1.1.10 <i>Životní minimum a existenční minimum</i>	21
1.1.10.1 <i>Právní úprava a hlavní využití</i>	21
1.2 SOCIÁLNÍ POLITIKA	22
1.2.1 <i>Pojetí, definice</i>	22
1.2.2 <i>Přístupy</i>	24
1.2.3 <i>Principy</i>	24
1.2.4 <i>Nástroje</i>	26
1.3 NEZAMĚSTNANOST	27
1.3.1 <i>Pojem, definice</i>	27
1.3.2 <i>Druhy, typy</i>	28
1.3.3 <i>Dopady nezaměstnanosti</i>	30
1.3.4 <i>Rizikové skupiny</i>	32
1.3.5 <i>Míra nezaměstnanosti na Cvikovsku</i>	32
1.4 SOCIÁLNÍ ZABEZPEČENÍ	34
1.4.1 <i>Sociální pojištění</i>	34
1.4.2 <i>Státní sociální podpora</i>	35
1.4.3 <i>Sociální pomoc</i>	36
1.4.3.1 <i>System sociální pomoci tedy řeší situace, kdy:</i>	36
1.4.3.2 <i>Formy sociální péče a pomoci</i>	36
1.4.3.3 <i>Objekty sociální péče a pomoci</i>	37
1.4.3.4 <i>Do oblasti sociální péče a pomoci spadá poskytování</i>	37
1.4.3.5 <i>Sociální péče, pomoc, sociální potřebnost, hmotná nouze</i>	37
1.5 HMOTNÁ NOUZE	39
1.5.1 <i>V rámci hmotné nouze rozlišujeme tři základní dávky.</i>	40
1.5.2 <i>Společně posuzované osoby</i>	43
1.5.3 <i>V hmotné nouzi není osoba</i>	44

1.5.4	<i>Orgány a organizace pomoci v hmotné nouzi</i>	45
1.5.4.1	Pověřený obecní úřad	46
2	PRAKTICKÁ ČÁST	46
2.1	VYMEZENÍ MIKROREGIONU CVIKOVSKO	47
2.2	CÍL PRAKTICKÉ ČÁSTI	48
2.3	STANOVENÍ PŘEDPOKLADŮ	48
2.4	POUŽITÉ METODY	49
2.5	POPIS ZKOUMANÉHO VZORKU	49
2.6	HARMONOGRAM VÝZKUMU	50
3	VYHODNOCENÍ DOTAZNÍKOVÉHO ŠETŘENÍ	50
3.1	ZPRACOVÁNÍ DOTAZNÍKŮ	50
3.2	VÝSLEDKY A JEJICH INTERPRETACE	65
3.3	SHRnutí PRAKTICKÉ ČÁSTI A DISKUSE	71
	ZÁVĚR	73
	NÁVRH OPATŘENÍ	75
4	SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY:	77

ÚVOD

„Být chudák uprostřed bohatství, to je ten nejhorší druh nouze.“

Seneca

Bakalářská práce, jak již sám název vypovídá, se bude zabývat mapováním problematiky dávek hmotné nouze na Cvikovsku, se zřetelem na klienty, kteří jsou dlouhodobými příjemci těchto dávek. Většina klientů se ocitá v hmotné nouzi zejména z důvodu nedostačujících příjmů. Téměř všichni jsou nezaměstnaní, tudíž nemají příjem z pracovní činnosti. Jejich jedinými příjmy jsou často dávky ze systému státní sociální podpory (sociální příplatek, přídavky na děti, příspěvek na bydlení), podpora v nezaměstnanosti, nebo invalidní důchod. Schopnost uplatnit se na trhu práce není ovlivněna pouze zdravotním stavem, ale zejména dosaženou kvalifikací, věkem, členstvím ve skupině na okraji společnosti, rozpadem rodiny, motivací a všechny tyto faktory určují míru úspěšnosti na trhu práce. Vyšší pravděpodobnosti sociálního vyloučení jsou vystaveny zejména osoby s minimálním vzděláním, osoby starší 55 let, mladá generace do 25 let, nebo ženy po mateřské dovolené. Pracuji na sociálním oddělení městského úřadu na pozici sociální pracovníce, kde se problematikou dávek pomoci v hmotné nouzi denně zaobíráme. Za dobu mé práce jsem poznala řadu klientů a jejich postojů k problematice hmotné nouze. U klientů sociálního pracovníka se v různé míře projevují problémy materiálního nedostatku až chudoby, problémy s bezdomovectvím, alkoholismem v rodinách s dětmi problémy se školní docházkou. Sociální pracovník se proto musí orientovat v různých oborech jako je například právo, psychologie, sociologie, aby byl schopen kompetentně poskytnout radu a pomoc.

Pomoc v hmotné nouzi vychází z principu, že každá osoba, která pracuje se musí mít lépe než ta, která nepracuje, popřípadě se práci vyhýbá.

Bakalářská práce je rozdělena na dvě základní části, a to na část teoretickou a část praktickou. Část teoretická je rozdělena do pěti základních kapitol, které jsou následně děleny do příslušných podkapitol.

V první kapitole jsou definovány základní pojmy vztahující se k problematice. Druhá kapitola je věnována sociální politice.

Větší pozornost je zaměřena na část práce zabývající se nezaměstnaností. V základních pojmech je nezaměstnanost krátce definována. V kapitole Nezaměstnanost je však tato problematika popsána podrobněji, jelikož většina klientů dávek pomoci v hmotné nouzi jsou nezaměstnaní lidé. V závěru této kapitoly je přehled nezaměstnanosti v okrese Česká Lípa a také v mikroregionu Cvikovsko, na který bude zaměřena praktická část práce.

Dále následuje kapitola s názvem Sociální zabezpečení. Ta je rozdělena do několika podkapitol, ve kterých je tento pojem vymezen. Jsou popsány formy a systém práva sociálního zabezpečení.

Samostatná kapitola je věnována problematice pomoci v hmotné nouzi, byť tato patří do systému sociální pomoci (péče), a tudíž do systému sociálního zabezpečení. Je v ní popsáno legislativní vymezení, orgány, dávky pomoci v hmotné nouzi a ostatní skutečnosti související s problematikou.

Spektrum sociální pomoci je však natolik široké a různorodé, že nebylo možné se některým kapitolám věnovat v patřičném rozsahu, který si zaslouží.

V navazující praktické části jsou vyhodnocena data z dotazníků vyplněných respondenty - příjemci dávek hmotné nouze na Cvikovsku pobírající dávky více než jeden rok. Dotazník je tvořen sedmnácti otázkami. Respondenti na otázky odpovídali anonymně. Dotazníky jsou vyhodnoceny a zpracovány slovně, do grafů a tabulek z důvodu lepší přehlednosti. Výsledek praktické části by měl zodpovědět předpoklady stanovené v projektu bakalářské práce. Informace potřebné k získání poznatků k vypracování praktické části byly získány rovněž studiem spisové dokumentace klientů. V příloze k této práci je kazuistika - případ z praxe. Jedná se o případ klientů, kteří jsou dle mého názoru již závislí na sociálních dávkách, a kteří nemají vůbec žádné pracovní návyky ani motivaci pracovat.

Cílem praktické části práce je nalézt odpověď na otázky: Jaké jsou nejčastější důvody, kvůli kterým jsou příjemci sociálních dávek na Cvikovsku dlouhodobě závislí na dávkách sociální péče? Proč se nemohou vymanit ze špatné situace? Jsou rovněž zkoumány reakce příjemců dávek hmotné nouze na výkon veřejné služby. Záměrem zavedení veřejné služby je zamezit ztrátě pracovních návyků klientům

dávek pomoci v hmotné nouzi, kteří pobírají tyto dávky víc jak 6 měsíců. S výkonem 30 hodin veřejné služby je spojena i určitá bonifikace – finanční navýšení dávky. Otázky vztahující se k výkonu veřejné služby reflektují motivaci a chuť klientů pracovat. V dotazníku jsou také zjišťovány reakce respondentů na vyplácení části dávek v poukázkách na potraviny.

Celá bakalářská práce je doplněna přílohami, které pro konkrétní představu, dokreslují popisované skutečnosti.

1 TEORETICKÁ ČÁST

1.1 ZÁKLADNÍ POJMY

1.1.1 Nezaměstnanost

Co je to nezaměstnanost, ví snad každý z nás, jelikož se s ní v poslední době setkáváme velice často. K nezaměstnanosti je možné přistoupit z několika úhlů pohledu. Nezaměstnanost je možné označit jako fenomén. *Lze ji považovat za výraz toho, jak je organizováno a řízeno zaměstnávání lidí v zemi, lze ji považovat za odraz nepersonálních tržních sil, kterými je ovládán lidský faktor, lze ji také považovat za důsledek určitých schopností, dispozic a postoj jedinců.*¹

Všeobecně uznávaná definice nezaměstnanosti neexistuje. Záleží vždy na aktuální situaci, ve které si společnost vytváří koncepce nezaměstnanosti.

Jak uvádí Radoslav Goldmann, (1999, str. 62, 63) nezaměstnanost je definována:

- nedobrovolným charakterem
- pracovní schopností
- připraveností pro výkon zaměstnání
- aktivním hledáním zaměstnání

¹ KREBS, V. a kol. *Sociální politika*. 4. vyd. Praha: Aspi, a.s., 2007. str. 290

1.1.2 Chudoba

Chudoba je problémem, se kterým se společnost potýká téměř od svého vzniku. Jedná se o problém, který se vyskytoval v minulosti a existuje i v současné době, a to jak ve státech rozvojových, tak i ve státech nejvyspělejších. Opakem chudoby je bohatství. Oba jevy řadíme mezi společenské, ale také mezi faktory motivační. Jedná se zejména o faktory specifické pro danou společnost. *Současně jsou ale zdrojem napětí a rizik společenského vývoje. Mohou totiž vést ke konfliktním vztahům ve společnosti, ke vzniku levicového nebo pravicového radikalizmu a totalitních ideologií, ke společenským nepokojům, které mohou vyvrcholit vznikem různých destruktivních politických hnutí.*²

Chudoba je velice aktuálním problémem, o který se zajímá sociální politika, dokonce se dá říci, že politika vůbec. S chudobou se můžeme setkat i v literatuře, kde bývají chudí lidé prezentováni jako lidé velice hodní a chytří, zatímco lidé bohatí jsou prezentováni jako lidé hloupí a zlí. Chudoba je definovaná jako „*nedostatek hmotných prostředků jedinců nebo sociálních skupin, který omezuje možnosti spotřeby natolik, že neumožňuje zabezpečení základních životních potřeb na přiměřené úrovni.*“ (Goldmann, 1999, str. 71)

Chudobu dělíme do dvou základních skupin, a to na chudobu absolutní a chudobu relativní.

Absolutní chudoba je stav, kdy nedostatek hmotných prostředků neumožňuje získat ani základní životní potřeby (jídlo, oblečení a obydlí), takže je ohrožena sama existence člověka, je typický zejména pro rozvojové země. (Goldmann, 1999, str. 71)

Relativní chudoba je stav, kdy nedostatek hmotných prostředků vede u jedinců nebo sociálních skupin k uspokojování životních potřeb na výrazně nižší úrovni, než je průměrná úroveň v dané společnosti, postihuje zejména ekonomicky vyspělejší státy. (Goldmann, 1999, str. 71)

² GOLDMANN, R. *Vybrané kapitoly ze sociálních disciplín*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého, 1999. str. 71

Jak uvádí v sociologickém slovníku Geist: *Chudoba může být nezaviněná, zaviněná, absolutní a relativní, individuální, nebo celého sociálního (pod)celku, subjektivní a objektivní, způsobená buď přírodními jevy (katastrofy, neúroda atd.), sociálními jevy (válka, vykořisťování, revoluce, pogromy atp.), osobními osudy (nemoc, smrt živitele, stáří atp.), vlastním „příčiněním“ (nehospodárnost, riskování, lenost atp.), nebo kombinací uvedených faktorů.*³

*Chudoba je tedy spojována s hmotnou nouzí, deprivací, s vyloučením jedinců či určitých sociálních skupin od materiálních zdrojů. Tato okolnost je také určující pro přístup státu k řešení problému chudoby.*⁴

*V České republice spadá řešení problematiky chudoby do působnosti několika ústředních orgánů státní správy: Ministerstvo práce a sociálních věcí (příspěvkové a nepříspěvkové dávkové systémy, politika zaměstnanosti, sociální služby a politika sociálního začleňování), Ministerstvo pro místní rozvoj (sociální bydlení), Ministerstvo zdravotnictví (zajištění dostupné zdravotní péče), Ministerstvo vnitra (vymahatelnost práva a dozor nad dodržováním platných zákonů, dozor a kontrola veřejné správy, vzdělávání úředníků, preventivní a výchovné působení policistů). Dále jsou v této oblasti zaangažovány orgány samosprávy – krajské úřady, magistráty statutárních měst, městské úřady a obecní úřady, které vyvíjejí a prosazují regionální či místní politiky v oblasti bydlení, sociálních služeb apod., a dále nevládní sektor, zaměřený ve svých aktivitách na různé cílové skupiny zasažené chudobou (rodiny s nízkým příjmem, děti, etnické skupiny, bezdomovce, cizince apod.)*⁵

1.1.3 Sociální vyloučení

Sociální vyloučení je „nerovnost v participaci na životě společnosti, která je výsledkem nedostatku příležitostí k této participaci. Na sociální vyloučení je

³ GEIST, B. *Sociologický slovník*. 1. vyd. Praha: VICTORIA PUBLISHING, a.s., 1992. str. 116

⁴ KREBS, V. a kol. *Sociální politika*. 4. vyd. Praha: Aspi, a.s., 2007. str. 107

⁵ Ministerstvo práce a sociálních věcí. *Národní program Evropského roku boji proti chudobě a sociálnímu vyloučení Česká republika*. Poslední aktualizace: 13.1.2010, dostupný z: <http://www.mpsv.cz/cs/7455>

nahlíženo jako na odraz nerovného přístupu k pěti základním zdrojům společnosti: k zaměstnání, zdravotní péči, vzdělání, bydlení a k sociální ochraně.“⁶

Je-li chudoba spojována především s nedostatečným přístupem k rozdělování bohatství a s následnou materiální deprivací, pak být materiálně deprivován znamená žít bez statků a služeb, které jsou ve společnosti považovány za nezbytné. Sociální vyloučení ovšem souvisí i s jinými deprivacemi, jako například sociálními, pracovními, zdravotními apod.⁷

1.1.4 Národní program Evropského roku boje proti chudobě a sociálnímu vyloučení

Ministerstvo práce a sociálních věcí předložilo na jednání Vlády ČR v pondělí 20. 7. 2009 materiál „Národní program Evropského roku boje proti chudobě a sociálnímu vyloučení.

Předložený materiál navazuje na usnesení vlády č. 101 z 19. ledna 2009, kterým vláda schválila postup zabezpečení Evropského roku boje proti chudobě a sociálnímu vyloučení – tzv. „Evropský rok 2010“ v České republice. Cílem Evropského roku 2010 je potvrzení závazku Evropské unie ovlivnit odstranění chudoby do roku 2010.

Evropský rok 2010 má sledovat čtyři základní cíle:

- 1. uznání práva lidí žijících v chudobě na důstojný život*
- 2. zdůraznění odpovědnosti každého jedince za boj proti chudobě*
- 3. podporu soudržnější společnosti*
- 4. opětovné potvrzení politického závazku EU bojovat proti chudobě a sociálnímu vyloučení⁸*

⁶ MATOUŠEK, O. a kol. *Sociální práce v praxi: specifika různých cílových skupin a práce s nimi*. Praha: Portál, 2005. str. 315

⁷ KOTÝNKOVÁ, M. *Sociální ochrana chudých v České republice*. 1. vyd. Praha: Oeconomica, 2007. str. 13

⁸ Ministerstvo práce a sociálních věcí. *Národní program Evropského roku boje proti chudobě a sociálnímu vyloučení*. [online] . [cit.2010-01-27] Poslední aktualizace: 13.1.2010 dostupný z: <http://www.mpsv.cz/cs/7455>)

1.1.5 Bezdomovectví

Právní situace lidí, kteří nemají občanství (státní příslušnost) žádného státu, anebo situace lidí, kteří nemají místo trvalého pobytu.

Životní situace lidí bez přístřeší, kteří sice z úředního hlediska trvalý pobyt „papírově“ mají, ale nežijí v něm, postrádají pevný, pravidelný a přiměřený příbytek k přenocování. Jako problém velkoměst se objevuje v posledních dvaceti až třiceti letech (ačkoliv lidé bez domova se vyskytovali vždy). Určitou část bezdomovců sice tvoří bývalí psychiatričtí pacienti nebo osoby závislé na alkoholu a drogách, ale velká část se do této skupiny dostala z nejrůznějších osobních příčin (rozpad rodiny, ztráta zaměstnání, mladí, kteří po konfliktu odešli z domu). Převažují mezi nimi lidé nekvalifikovaní.⁹

1.1.6 Sociální péče

Termín sociální péče se v současné době, používá ve smyslu sociální pomoci, která je podle platné legislativy součástí sociálního zabezpečení. Sociální pomoc, jako systém právních norem, institutů a institucí, sociální zabezpečení doplňuje. Nestátní subjekty mají v oblasti poskytování především služeb sociální péče velký prostor, avšak hlavní úloha stále leží na bedrech státu a obcí. Sociální pomoc by měla být poskytována adresně, individuálně.¹⁰

Mezi objekty sociální péče řadíme:

- staré občany
- těžce zdravotně postižené občany
- rozvrácené i standardní rodiny
- občany společensky nepřizpůsobivé
- občany, kteří potřebují zvláštní pomoc (Goldmann, 2007, str. 36)

V rámci sociální péče se poskytují zejména tyto dávky a služby:

⁹ JANDOUREK, J. *Sociologický slovník*. 1. vyd. Praha: Portál, s.r.o., 2001. str. 39

¹⁰ GOLDMANN, R. *Vybrané kapitoly ze sociálních disciplín*. 3. přeprac. a doplněné vyd. Olomouc: Univerzita Palackého, 2007. str. 36

- peněžité dávky
- věcné dávky
- výchovná a poradenská péče
- sociálně právní ochrana
- pracovní rehabilitace
- ústavní sociální péče
- péče v ostatních zařízeních sociální péče
- pečovatelské služby
- stravování
- kulturní a rekreační péče
- mimořádné výhody pro některé skupiny občanů těžce zdravotně postižených
- bezúročné půjčky¹¹

Sociální péči (pomoc) zabezpečuje především stát prostřednictvím krajských úřadů, obecních úřadů obcí s rozšířenou působností a pověřených obecních úřadů.¹²

O poskytnutí sociálních dávek rozhodují příslušné sociální odbory zmíněných institucí.

1.1.7 Hmotná nouze

Pomoc v hmotné nouzi je novým jevem, který je nám znám od 1. ledna roku 2007. Pomoc v hmotné nouzi je systémem, který od zmíněného data nahradil předchozí systém dávek sociální péče. Systém pomoci v hmotné nouzi „*upravuje zákon č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi, ve znění pozdějších předpisů.*

*Je moderní formou pomoci osobám s nedostatečnými příjmy, motivující tyto osoby k aktivní snaze zajistit si prostředky k uspokojení životních potřeb. Je jedním z opatření, kterými Česká republika bojuje proti sociálnímu vyloučení. **Vychází z principu, že každá osoba, která pracuje, se musí mít lépe než ta, která nepracuje, popřípadě se práci vyhýbá.** Zákon o pomoci v hmotné nouzi vymezuje sedm situací*

¹¹ NEVRTAL, J. BÁRTA, M. *Slovník státní sociální podpory*. Brno: CERM, 2000. str. 60

¹² GOLDMANN, R. *Vybrané kapitoly ze sociálních disciplín*. 3. přeprac. a doplněné vyd. Olomouc: Univerzita Palackého, 2007. str. 36

spojených s nedostatečným zabezpečením základní obživy, bydlení a mimořádnými událostmi. Napomáhá řešení některých nárazových životních situací. Stanovuje, že každá osoba má nárok na poskytnutí základních informací, které vedou nejenom k řešení její současné situace, ale i k předcházení vzniku hmotné nouze. Nedílnou součástí pomoci v hmotné nouzi je sociální práce s klienty.“¹³

1.1.8 Veřejná služba

K rozšíření možností zachování pracovních dovedností u osob dlouhodobě setrvávajících ve stavu hmotné nouze je do systému pomoci v hmotné nouzi zaveden nový institut „veřejná služba“ (§ 18a zákona). Vedle veřejně prospěšných prací organizovaných obcemi v součinnosti s úřadem práce, krátkodobého zaměstnání zprostředkovaného úřadem práce, a dobrovolnické služby zprostředkované právnickou osobou se sídlem v České republice, která dobrovolníky vybírá, eviduje, připravuje pro výkon dobrovolnické služby a uzavírá s nimi smlouvy o výkonu dobrovolnické služby za podmínky, že má udělenou akreditaci, lze nově na základě smlouvy, uzavřené mezi obcí a osobou v hmotné nouzi, zabezpečovat pomoc v záležitostech, které jsou konány ve prospěch obce a jejích občanů. Jde zejména o zlepšování životního prostředí v obci, udržování čistoty ulic a jiných veřejných prostranství, pomoc v oblasti kulturního rozvoje a sociální péče. Je proto v zájmu obce, aby u těch osob, které nevyužijí, popřípadě nemají možnost využít některou ze stávajících možností uvedených činností zachovávajících pracovní dovednosti osoby, umožnila těmto osobám podílet se na činnostech, které přinesou užitek obci i osobám dlouhodobě setrvávajícím ve stavu hmotné nouze.¹⁴

Částka živobytí činí u osoby, pobírající příspěvek na živobytí déle než šest kalendářních měsíců, částku existenčního minima (2020,-Kč). Toto se však nevztahuje na nezaopatřené děti, na osobu, u které se nezkoumá snaha zvýšit si příjem vlastní prací, osobu pobírající podporu v nezaměstnanosti nebo podporu při rekvalifikaci, osobu, která má příjem z výdělečné činnosti, a osobu, která vykonává

¹³ Ministerstvo práce a sociálních věcí. *Pomoc v hmotné nouzi*. [online] . [cit.2009-11-19] Dostupný z: <http://www.mpsv.cz/cs/5>

¹⁴ Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR. Odbor rodiny a dávkových systémů. BECK. P., NIEDERLE. P. Metodický pokyn č. 7/2008. V Praze dne 1. prosince 2008

dobrovolnickou službu nebo veřejnou službu v rozsahu alespoň 20 hodin v kalendářním měsíci. Doba šesti kalendářních měsíců se počítá od 1. 1. 2009. Pokud ale ani jednu z možností osoba splňovat nebude (jedno z jakého důvodu), její částka živobytí klesne na existenční minimum.

Je na samotných klientech, zda institut veřejné služby využijí či nikoli. Jejich snaha bude následně v závislosti na odpracovaných hodinách ohodnocena navýšením dávky hmotné nouze.

1.1.9 Dobrovolnická služba

§ 2 zákona č. 198/2002 Sb., o dobrovolnické službě, ve znění pozdějších předpisů:

(1) Dobrovolnickou službou je činnost, při níž dobrovolník poskytuje

a) pomoc nezaměstnaným, osobám sociálně slabým, zdravotně postiženým, seniorům, příslušníkům národnostních menšin, imigrantům, osobám po výkonu trestu odnětí svobody, osobám drogově závislým, osobám trpícím domácím násilím, jakož i pomoc při péči o děti, mládež a rodiny v jejich volném čase,

b) pomoc při přírodních, ekologických nebo humanitárních katastrofách, při ochraně a zlepšování životního prostředí, při péči o zachování kulturního dědictví, při pořádání kulturních nebo sbírkových charitativních akcí pro osoby uvedené v písmenu a), nebo

c) pomoc při uskutečňování rozvojových programů a v rámci operací, projektů a programů mezinárodních organizací a institucí, včetně mezinárodních nevládních organizací.

(2) Za dobrovolnickou službu uvedenou v odstavci 1 se nepovažuje činnost týkající se uspokojování osobních zájmů, anebo je-li vykonávána v rámci podnikatelské nebo jiné výdělečné činnosti anebo v pracovněprávním vztahu, služebním poměru nebo členském poměru.

(3) *Dobrovolnická služba je podle své povahy krátkodobá nebo, je-li vykonávána po dobu delší než 3 měsíce, dlouhodobá.*¹⁵

1.1.10 Životní minimum a existenční minimum

Životní minimum je minimální společensky uznaná hranice peněžních příjmů k zajištění výživy a ostatních základních osobních potřeb.

Existenční minimum je minimální hranicí peněžních příjmů, která se považuje za nezbytnou k zajištění výživy a ostatních základních osobních potřeb na úrovni umožňující přežití. Existenční minimum nelze použít u nezaopatřeného dítěte, u poživatele starobního důchodu, u osoby invalidní ve třetím stupni a u osoby starší 68 let.

1.1.10.1 Právní úprava a hlavní využití

Životní a existenční minimum je stanoveno v zákoně č. 110/2006 Sb., o životním a existenčním minimu.“

„Hlavní využití životního a existenčního minima je v zákoně č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi. Životní minimum plní rozhodující úlohu při posuzování hmotné nouze i jako sociálně-ochranná veličina. Vedle životního minima je z důvodu větší motivace zaveden pro dospělé osoby v hmotné nouzi institut existenčního minima. Životní minimum ani existenční minimum nezahrnují nezbytné náklady na bydlení.

*Ochrana v oblasti bydlení je řešena v rámci systému státní sociální podpory poskytováním příspěvku na bydlení a v systému pomoci v hmotné nouzi doplatkem na bydlení.*¹⁶

¹⁵ Portál veřejné správy České republiky. [online] . [cit.2010-01-27]
Dostupný z: http://portal.gov.cz/wps/portal/_s.155/701/.cmd/ad/.c/313/ce/10821/.p/8411/_s.155/701?PC_8411_nu mber1=198&PC_8411_p=2&PC_8411_l=198/2002&PC_8411_ps=10#10821

¹⁶ KADLECOVÁ, I. *Životní a existenční minimum*. [online] . [cit.2010-01-27] (Poslední aktualizace: 31. 12. 2009) Dostupný z: http://portal.mpsv.cz/soc/ssp/obcane/zivotni_min

Částky životního minima od 1.1.2007 (platí i od 1.1.2010)

<i>Životní minimum</i>		<i>v Kč za měsíc</i>
<i>Jednotlivec</i>		3126
<i>první dospělá osoba</i>		2880
<i>další dospělá osoba</i>		2600
<i>nezaopatřené dítě ve věku</i>	<i>do 6 let</i>	1600
<i>nezaopatřené dítě ve věku</i>	<i>6 až 15 let</i>	1960
	<i>15 až 26 let (nezaopatřené)</i>	2250

Životní minimum je součtem všech částek životního minima jednotlivých členů domácnosti.

Částka **existenčního minima** od 1.1.2007 (platí i od 1.1.2010) je **2020 Kč** za měsíc.

1.2 SOCIÁLNÍ POLITIKA

1.2.1 Pojetí, definice

Sociální politika je „*součástí politiky každé vyspělé společnosti. Je to cílevědomá činnost státu, organizací a institucí, usilující o vytvoření podmínek, které omezují příčiny sociální nerovnováhy a zajišťují předpoklady pro harmonický rozvoj jedinců, sociálních skupin a společenských celků (komunit).*“¹⁷

Sociální politika se zabývá dvěma základními problémy, a to blahobytem a chudobou. Blahobyt je „*kvalitní životní standard, nikoliv nadměrné bohatství některých jedinců.*“¹⁸ „*Chudoba – situace v níž jedinec nebo určitý sociální*

¹⁷ GOLDMANN, R. *Vybrané kapitoly ze sociálních disciplín*. Olomouc: Univerzita Palackého, 1999. str. 8

¹⁸ GOLDMANN, R. *Vybrané kapitoly ze sociálních disciplín*. Olomouc: Univerzita Palackého, 1999. str. 18

(pod)celek nemůže z vlastních prostředků uspokojovat nejnütnější životní potřeby, a proto potřebuje hospodářskou pomoc jiných (sociálního útvaru atp.).“¹⁹

Definice sociální politiky existuje několik, jelikož každý autor zaujímá jiné stanovisko ke zmíněné problematice. Někteří autoři vnímají sociální politiku jako snahu, která by měla vést ke zdokonalení stylu života. Významným představitelem, který pojednává o sociální politice, je prof. Engliš. Uvádí, že sociální politikou je „*praktické snažení, aby společenský celek byl vypěstěn a přetvořen co nejideálněji. Hybným párem sociální politiky není milosrdenství, nýbrž spravedlnost a společenský účelnost.*“²⁰

V každém případě můžeme říci, že většina autorů pojímá sociální politiku jako určitý směr politiky vůbec. Největším problémem je vnímání slova sociální, kvůli němuž se liší definice. Každý autor chápe pojem sociální jinak, V. Krebs uvádí, že pojem sociální je možné chápat ve třech základních rovinách:

- v nejširším slova smyslu, tj. sociální jako společenský,
- v užším slova smyslu, tj. sociální jako snaha bezprostředně směřující ke zdokonalování životních podmínek lidí,
- v nejužším slova smyslu, tj. spíše ve smyslu kurativním, ve smyslu řešení nepříznivých nebo nouzových sociálních situací. (Krebs a kol., 2007, str. 21)

Sociální politika nemusí být pojímána jen jako směr, nýbrž i jako soubor určitých aktivit, které cílevědomě směřují:

- ke zlepšení základních životních podmínek obyvatelstva jako celku, resp. určitých skupin obyvatelstva,
- k zabezpečení udržování sociální suverenity a sociálního bezpečí v rámci daných hospodářských a politických možností země. (Krebs a kol., 2007, str. 24)

¹⁹ GEIST, B. *Sociologický slovník*. 1. vyd. Praha: VICTORIA PUBLISHING, a.s., 1992. str. 116

²⁰ KREBS, V. a kol. *Sociální politika*. 4. vyd. Praha: Aspi, a.s., 2007 s.21

1.2.2 Přístupy

V rámci sociální politiky se vymezují v současnosti v ČR dva základní přístupy. První přístup je charakterizován zejména svým širokým pojetím sociální politiky.

Z hlediska tohoto pojetí lze sociální politiku vymezit jako konkrétní jednání zejména státu, kterým je ovlivňována sociální sféra společnosti. Sociální politika je vnímána jako aktivita vážící se bezprostředně k životním podmínkám lidí.²¹ Druhý přístup chápe sociální politiku jako vydělenou oblast z obecné politiky a vymezuje sociální politiku v „užším slova smyslu“. Cílem takové sociální politiky je především reagovat na sociální rizika, resp. jejich možné negativní důsledky (např. stáří, nemoc, invalidita), a eliminovat sociální tvrdosti, které doprovázejí fungování tržního mechanismu (např. nezaměstnanost, chudoba). (Krebs a kol., 2007, str. 25)

1.2.3 Principy

V každém případě sociální politika směřuje k ovlivnění sociální reality. Aby mohlo docházet k ovlivňování, je nutné, aby existovaly spojené systémy, nástroje, normy, ale i instituty. Mezi základní principy sociální politiky patří:

- sociální spravedlnost
- sociální solidarita
- subsidiarita
- participace

Prvním principem je tedy princip sociální spravedlnosti, který bývá vnímán jako základní (klíčový) princip sociální politiky. *Sociální spravedlnost či nespravedlnost*

a sociální nerovnosti s ní související, její rozsah i charakter, jsou otázkami vážícími se k sociálnímu napětí či souladu (smíru) ve společnosti.²²

²¹ KREBS, V. a kol. *Sociální politika*. 4. vyd. Praha: Aspi, a.s., 2007. str. 25

²² KREBS, V. a kol. *Sociální politika*. 4. vyd. Praha: Aspi, a.s., 2007. str. 29

V rámci sociální spravedlnosti rozlišujeme tři základní zásady, a to:

- každému stejně
- každému podle jeho potřeb
- každému podle jeho zásluhy

Dalším principem je princip sociální solidarity, který je založen na rozdělování životních podmínek jedinců, ale i sociálních skupin.

Pro vysvětlení tohoto principu se používá stále platný citát od T.G.Masaryka, který zní: *Solidarita je etickým příkazem, neboť člověk je dlužníkem společnosti, a zříkáme-li se svých práv, privilegií ve shodě s ideou solidarity, je to jen splácení dluhu za prospěch, který skýtá společnost jednotlivci, rovněž jako dluh generacím minulým, jejíž statky nakupené pílí jsou mu k dispozici, a povinností všech lidí je solidárně pracovat na rozhojnění tohoto bohatství.*²³

Princip subsidiarity je principem, který bývá rovněž označován jako poskytování pomoci. Tento princip je založen na postupu, kdy si nejprve musí pomoci každý sám sobě a potom jestli nemá tuto možnost, musí mu pomoci rodina, či okolí. Až naposledy je volán o pomoc stát. Tento princip je založen na výchově, která je rovněž předpokladem pro jeho efektivní fungování. V současné době je tento princip v popředí, bývá spojován např. s krizí sociálně silného státu.

Posledním principem je princip participace, který tvrdí, že *„podíl občanů na vytváření toho účastenství je variabilní tak, jako cíle společnosti.“*²⁴ V demokratických státech, v demokratických společnostech je tento princip rozvíjen přímo, a sice v motivaci jednotlivce. Mohli bychom to interpretovat i tak, že občané se přímo podílejí na vývoji společnosti. *Člověk přestává být pasivním příjemcem*

²³ ČERNÁ, J. a kol. *Právo sociálního zabezpečení*. Dobrá Voda u Pelhřimova: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2002. str. 24

²⁴ ČERNÁ, J. a kol. *Právo sociálního zabezpečení*. Dobrá Voda u Pelhřimova: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2002. str. 25

*sociálně politických opatření (převážně státu), ale sám se na jejich tvorbě podílí a spolurozhoduje o jejich realizaci.*²⁵

1.2.4 Nástroje

Sociální politika je realizována pomocí nástrojů různého řádu, přičemž existuje široká řada těchto nástrojů. Nástroje prakticky navazují na principy, je nutné, aby nástroje respektovaly principy sociální politiky.

Základním nástrojem v každém demokratickém státě je jistě právní řád. Mezi nástroje sociální politiky můžeme počítat ale i komunikační sdělovací prostředky či různá poradenství. Sociální politika pracuje s nástroji, které dělíme do následujících skupin:

- nástroje s určitým dlouhodobým či dlouhodobějším programem (plánem)
- nástroje zaměřené aktuálně a krátkodobě

Příkladem druhé skupiny, tedy nástrojů aktuálních a krátkodobých, může být kolektivní vyjednávání, které se stalo po roce 1989 novým nástrojem. *Představuje mechanismus dosahování konsensu, proces, ve kterém dochází k jednání o určitých sociálních skutečnostech mezi sociálními partnery.*²⁶

Výsledkem kolektivního vyjednávání jsou smlouvy, které jsou rovněž důležitým pramenem práva vedle obecně platných norem.

Některé nástroje sociální politiky jsou charakteru realizačního a přiřazují k nim zejména:

- sociální služby
- sociální příjmy
- věcné dávky
- účelové půjčky
- úlevy a výhody

²⁵ KREBS, V. a kol. *Sociální politika*. 4. vyd. Praha: Aspi, a.s., 2007. str. 36

²⁶ KREBS, V. a kol. *Sociální politika*. 4. vyd. Praha: Aspi, a.s., 2007. str. 64

- ceny spotřebního zboží a služeb, popřípadě státní regulace těchto cen (Krebs a kol., 2007, str.65, 66, 67)

1.3 NEZAMĚŠTNANOST

1.3.1 Pojem, definice

Co je to nezaměstnanost ví snad každý z nás. Je to pojem, problém, se kterým se setkáváme zejména v současné době ekonomické krize. K fenoménu nezaměstnanosti lze přistupovat z několika úhlů pohledu. Nezaměstnanost se definuje jako „ztráta výdělku, vyplývající z nemožnosti získat vhodné zaměstnání člověkem, který je schopen pracovat a který je pro práci k dispozici. Nezaměstnanost musí být nedobrovolná.“²⁷

Nezaměstnanost je rovněž definována:

- nedobrovolným charakterem – nemožností získat zaměstnání
- pracovní schopností – způsobilostí být zaměstnán
- připraveností pro výkon zaměstnání – disponibilitou
- aktivním hledáním zaměstnání – docházením na úřad práce (Goldmann, 1999, str. 62, 63)

Nezaměstnanost vzniká poklesem potřeby pracovních sil. Příčinami mohou být ekonomické potíže podniku, celého odvětví nebo národní ekonomiky, zmenšená poptávka po dané kvalifikaci (trvalá nebo dočasná). Kritéria pro zařazení osoby mezi nezaměstnané se v různých zemích liší.²⁸

Petr Mareš uvádí, že nezaměstnanost je „jedním se staronových jevů, s kterými se musí v dnešní době po více než 50 letech česká společnost znovu vyrovnávat.“²⁹

²⁷ GOLDMANN, R. *Vybrané kapitoly ze sociálních disciplín*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého, 1999. str. 62

²⁸ JANDOUREK, J. *Sociologický slovník*. 1. vyd. Praha: Portál, s.r.o., 2001. str. 171

²⁹ MAREŠ, P. *Nezaměstnanost jako sociální problém*. 3. upravené vyd. Praha: SLON, 2002. str. 10

Nezaměstnanost není rovnoměrně rozdělena, některé oblasti republiky napadla nezaměstnanost více, jiné méně. V některých oblastech existuje nezaměstnanost již delší dobu, v některých oblastech je masová nezaměstnanost novou problematikou. Pokud se nezaměstnanost nestane masovou, tak není považována za ekonomický, ani za sociální problém. *„Obvykle se vychází z faktu, že samotná existence nezaměstnanosti je vlastně přirozeným fenoménem a atributem svobodné společnosti, založené na tržním mechanismu a demokracii. Její existence primárně vyplývá a je ospravedlněna potřebami.“*³⁰

- *pohybu ekonomiky, který si vyžaduje i odpovídající pohyb pracovníků, což je spojeno s určitým časem, v kterém se oba pohyby vzájemně přizpůsobují*
- *svobodné volby osob, jejich svobodného rozhodování o tom, zda přijmou zaměstnání, nebo zda budou existenčně závislé na jiných příjmech než na příjmech realizovaných na trhu práce, zejména na různých dávkách sociálního státu (welfare state), podporách od charitativních organizací nebo ze strany rodiny či na příjmech z činnosti v neformální ekonomice*

(Mareš, 2002, str. 11)

1.3.2 Druhy, typy

Rozlišujeme několik typů nezaměstnanosti, přičemž existuje několik typologií, podle nichž k nezaměstnanosti přistupujeme. V druzích nezaměstnanosti můžeme vysledovat jisté příčiny, závažnost, ale i odvození způsobů řešení. Nezaměstnanost dělíme do dvou základních skupin. První skupina rozlišuje nezaměstnanost dobrovolnou a nedobrovolnou, druhá skupina rozlišuje nezaměstnanost frikční, strukturální a cyklickou.

Dobrovolná nezaměstnanost je definována jako nezaměstnanost, *„kdy část pracovních sil nechce při určitých mzdách pracovat (pracovní místa existují, ale není o ně při stávající tržní mzdové sazbě zájem), anebo nechce pracovat vůbec (upřednostňuje volný čas, žije z charit a podpor nebo takový životní styl umožňují úspory či jen občasný výdělek).“*³¹

³⁰ MAREŠ, P. *Nezaměstnanost jako sociální problém*. 3. upravené vyd. Praha: SLON, 2002. str. 11

³¹ KREBS, V. a kol. *Sociální politika*. 4. vyd. Praha: Aspi, a.s., 2007. str. 292

Dalším typem v rámci tohoto dělení je nezaměstnanost nedobrovolná, která vzniká v případech, že existuje méně pracovních míst než pracovníků, kteří chtějí pracovat.

V rámci druhého dělení rozlišujeme, jak již bylo řečeno nezaměstnanost frikční, strukturální a cyklickou, přičemž někdy se vymezuje v rámci tohoto dělení ještě nezaměstnanost skrytá.

Prvním typem je tedy nezaměstnanost frikční, která vzniká tehdy, když si lidé hledají lepší pracovní místo. *Změny ve frikční nezaměstnanosti mohou být způsobeny dobrovolnými změnami doby strávené hledáním zaměstnání, kterou jsou nezaměstnaní ochotni akceptovat. Mohou být ovlivněny i strukturou pracovního trhu či podmínkami nezaměstnanosti.*³² Tuto nezaměstnanost bychom mohli označit za dobrovolnou s přechodným charakterem.

Další typ představuje nezaměstnanost strukturální, do které mohou upadnout i vysoce kvalifikovaní pracovníci. Tato nezaměstnanost je představována pohybem pracovních míst zejména mezi odvětvími.

Cyklická nezaměstnanost je někdy nazývána i jako sezónní nezaměstnanost. Cyklická nezaměstnanost je spojena s ekonomickým cyklem. Tato nezaměstnanost vzniká v případě, že je nízká poptávka po práci. *Vzniká tedy v důsledku nedostatečné agregátní poptávky.*³³ Tento typ nezaměstnanosti se stal specifickým zejména pro devatenácté a dvacáté století. Pokud je cyklická nezaměstnanost pravidelná, hovoříme

o tzv. nezaměstnanosti sezónní. Dříve jsme se setkávali se značnou cyklickou nezaměstnaností zejména oboru stavebnictví, a sice v zimním období. Je charakteristická pro zemědělské oblasti a postihuje rovněž služby zejména spojené s turistikou.

Skrytá nezaměstnanost se také někdy vyděluje v rámci druhého dělení. Tato nezaměstnanost vzniká tehdy, když si nezaměstnaný práci nehledá, ani není jako nezaměstnaný registrován. Nejčastěji jsou těmito nezaměstnanými mladí lidé nebo

³² MAREŠ, P. *Nezaměstnanost jako sociální problém*. 3. upravené vyd. Praha: SLON, 2002. str. 20

³³ KREBS, V. a kol. *Sociální politika*. 4. vyd. Praha: Aspi, a.s., 2007. str. 276

vdané ženy. Nezaměstnanost skrytá „týká se osob, které nejsou registrovány jako nezaměstnané, zaměstnání nemají a při vhodné nabídce by práci přijaly, ze situace nezaměstnaného volí úniky, jako je mateřství, studium, práce v domácnosti, nevidovaná práce doma.“³⁴

V poslední době se setkáváme také s masovou nezaměstnaností, která se stala fenoménem. V 90. letech ovlivnil zaměstnanost ve vyspělých zemích rozvoj nových technologií.

Nezaměstnanost prohlubují podle Petra Mareše zejména následující trendy:

- úpadek průmyslové výroby
- zavádění nové technologie
- pokles podílu na světovém obchodu
- růst nadnárodních společností
- růst nových silných národních ekonomik
- nasycení domácího trhu zbožím dlouhodobé spotřeby (Mareš, 2002, str. 45)

1.3.3 Dopady nezaměstnanosti

Dopady či důsledky nezaměstnanosti se dotýkají více oblastí. Nejvíce se však dotýkají oblasti ekonomické a sociální. Dopady nezaměstnanosti můžeme rozdělit do několika bodů:

- snížení životní úrovně
- ovlivnění rodiny
- ovlivnění struktury dne a vnímání času
- ovlivnění fyzického a psychického zdraví

Snížení životní úrovně znamená situaci, kdy příjmy ze sociálních dávek rodině nestačí k udržení jakéhosi standardu, který rodina měla v období výdělků. Pokud tato situace trvá déle, může vést k chudobě či až k sociální izolaci. Ovlivnění rodiny

³⁴ HARTL, P. HARTLOVÁ, H. *Psychologický slovník*. 1. vyd. Praha: Portál, 2000. str. 357

probíhá zejména poklesem, snížením příjmů, tím např. i omezení možnosti trávení volného času (rodina si nemůže dovolit např. návštěvu kina), popřípadě ovlivněním porodnosti. Mezi ovlivnění struktury dne a vnímání času řadíme ztrátu kvalifikace, ztrátu pracovních návyků či návyk žít ze sociálních dávek. Může také docházet k ovlivnění fyzického a psychického zdraví, přičemž jde především o „*negativní vliv na psychiku. Ztrácí se sebedůvěra ve vlastní schopnosti, akcentují se pocity nepotřebnosti. Někteří jedinci se vyrovnávají s tímto stresem hůře, jiní lépe. Záleží to na jejich morální síle, kvalitě rodinných vztahů, na míře pozitivního, aktivního vztahu k životu, na kvalitě životního stylu.*“³⁵

Hovoříme tedy o důsledcích ekonomických a sociálních. *Sociální důsledky jsou spojeny s dopady faktu nezaměstnanosti na sociální situaci, chování a postoje nezaměstnaných (resp. jejich rodin a domácností) a na společenský život.*³⁶

Důsledky sociální jsou mnohem rozsáhlejší a obsáhlejší než důsledky ekonomické. Za sociálními důsledky se mohou skrývat i lidské tragédie, které příslušná situace vyvolává.

*Nezaměstnanost je spojena se ztrátou významné sociální role a se snížením sociální prestiže, k níž tato role přispívá. Profesionální role je důležitou složkou identity dospělého člověka, spojuje ho se společností. Nástup do zaměstnání je významným mezníkem, který potvrzuje dosažení sociální dimenze dospělosti. Profesionální role je spojena se začleněním do sociální hierarchie. Ztráta zaměstnání proto vede k sociální degradaci, je stigmatem, které člověka nějakým způsobem vyřazuje z majoritní společnosti.*³⁷

Nezaměstnanost je problémem, který má pro mnoho lidí traumatizující efekt. Znamená jednak ztrátu sociální role, jednak ztrátu prestiže. *Samozřejmě, že uvedené skutečnosti nelze absolutizovat. Nezaměstnanost nevylučuje i aktivní a pozitivní životní styl, vyrovnané rodinné vztahy a zachování přijatelné strukturace času, atd.*

³⁵ GOLDMANN, R. *Vybrané kapitoly ze sociálních disciplín*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého, 1999. str. 63

³⁶ KREBS, V. a kol. *Sociální politika*. 4. vyd. Praha: Aspi, a.s., 2007. str. 295

³⁷ VÁGNEROVÁ, M. *Psychopatologie pro pomáhající profese: Variabilita a patologie lidské psychiky*. 3. vyd. Praha: Portál, 2002. str. 405

Vždy závisí na individuálních postojích, mravní síle a strategiích nezaměstnaných osob. Někteří lidé se vyrovnávají s nezaměstnaností lépe, jiní hůře.³⁸

1.3.4 Rizikové skupiny

Riziko nezaměstnanosti ovlivňují zejména vzdělání, věk, pohlaví a příslušnost k určité sociální kategorii. Lidé s nízkou kvalifikací a s nízkou úrovní vzdělanosti jsou více ohroženi ztrátou zaměstnání. V současné době však už ani vyšší vzdělání není zárukou jistoty pracovního uplatnění. Rizikovou skupinou jsou lidé mladší 25 let nebo starší 50 let. U žen je riziko ztráty zaměstnání větší než u mužů. Riziko nezaměstnanosti je zvýšené u lidí z nejnižší sociální vrstvy, u příslušníků různých minorit (u nás jde především o Romy) a přistěhovalců. Na pracovním trhu jsou přes kompenzační opatření státu výrazně znevýhodněni lidé se změněnou pracovní schopností v důsledku nemoci nebo postižení.³⁹

1.3.5 Míra nezaměstnanosti na Cvikovsku

Dle měsíční zprávy Úřadu práce v České Lípě „Míra nezaměstnanosti zaznamenala nárůst. K 31. 12. 2009 byla míra nezaměstnanosti v okrese Česká Lípa 13,2 % (ke konci měsíce listopadu 2009 činila 12,8 %). Míra nezaměstnanosti k 31. 12. 2008 byla nižší než současná míra nezaměstnanosti a činila 7,7 %.“⁴⁰

Jak je z této zprávy zřejmé, nárůst nezaměstnanosti byl koncem roku 2009 v porovnání s koncem roku 2008 velký. Tento stav je způsobený celosvětovou ekonomickou krizí, které důsledkem bylo např. skončení provozu největší prosperující firmy v Novém Boru – Crystalexu a jiných firem na Novoborsku a Cvikovsku. Skončení provozu firmy Crystalex znamenalo ztrátu zaměstnání pro několik stovek obyvatel mikroregionu Cvikovsko.

Míra nezaměstnanosti činila ke dni 31.12.2009 v mikroregionu Cvikovsko 17,2 %, na Novoborsku 16,2 %, na Českolipsku 11,6 %.

³⁸ KREBS, V. a kol. *Sociální politika*. 4. vyd. Praha: Aspi, a.s., 2007. str. 296

³⁹ VÁGNEROVÁ, M. *Psychopatologie pro pomáhající profese*: Variabilita a patologie lidské psychiky. 3. vyd. Praha: Portál, 2002. str. 407, 408, 409

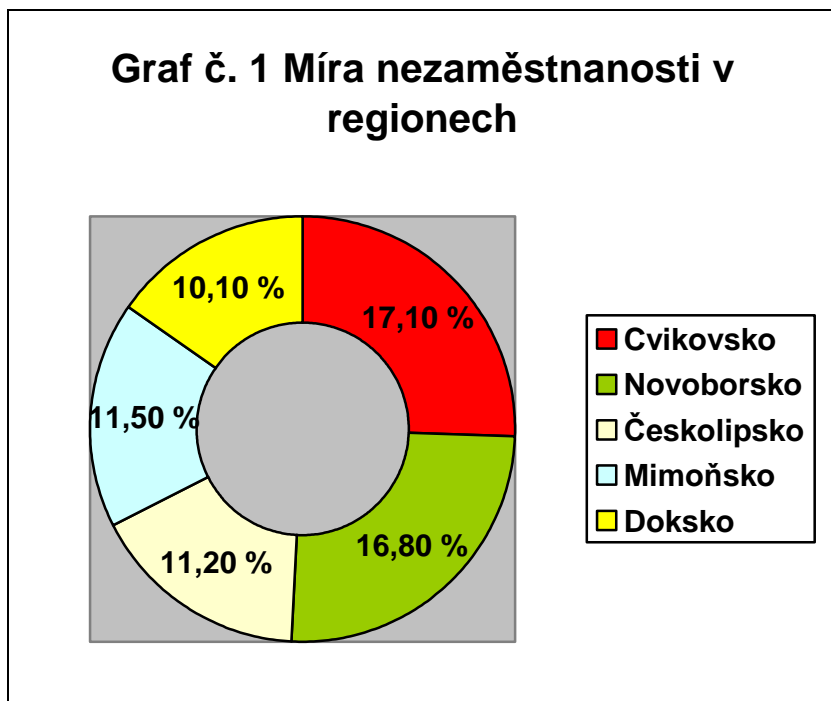
⁴⁰ ÚŘAD PRÁCE V ČESKÉ LÍPĚ. *MĚSÍČNÍ ZPRÁVA o situaci na trhu práce k 31. 12. 2009*. [online] . [cit.2010-01-29] Dostupný z: http://portal.mpsv.cz/sz/local/cl_info/dokumenty/MZ_12-09.pdf

Tabulka č. 1 Statistika nezaměstnanosti k 31.8.2009

Obec	celkem uchazečů o zaměstnání	míra nezaměstnanosti
Cvikov	393	17,3 %
Krompach	5	7,6 %
Kunratice u Cvikova	36	11,9 %
Mařenice	26	18,7 %
Svor	66	21,1 %
CVIKOVSKO	526	17,1 %

(Údaje pro tabulku jsou z měsíční zprávy úřadu práce v České Lípě – srpen 2009)

Míra nezaměstnanosti na Cvikovsku – dělení dle jednotlivých obcí mikroregionu Cvikovsko.

Graf č. 1: Míra nezaměstnanosti ke dni 31.8.2009 – mikroregiony v okolí Cvikovska (zpracováno dle měsíční zprávy Úřadu práce v České Lípě – srpen 2009)

1.4 SOCIÁLNÍ ZABEZPEČENÍ

V odborné literatuře se setkáváme s řadou definic sociálního zabezpečení. Každopádně můžeme sociální zabezpečení vymezit jako součást sociální politiky státu, jako její prostředek sloužící k uskutečňování jejích cílů.

Sociální zabezpečení můžeme vnímat i jako soubor opatření formujících solidaritu s lidmi, kteří čelí (hrozbě) nedostatku příjmů (tj. příjmů z placené práce) nebo se nacházejí v situaci, jež vyžaduje mimořádné výdaje. Sociální zabezpečení můžeme charakterizovat i jako souhrn právních, finančních a organizačních nástrojů a opatření, jejichž cílem je kompenzovat nepříznivé finanční a sociální důsledky různých životních okolností a událostí ohrožujících uznaná sociální práva.

Nejrozšířenějším pojetím v současné době je sociální zabezpečení ve smyslu souhrnného označení pro všechny sociální instituce poskytující občanům (a za určitých podmínek i cizincům) radu (poradenství), ochranu (prevenci), materiální (věcná) a peněžní plnění (dávky), služby a azyl (ústavní péči) k uspokojení jejich sociálních (společností uznaných) potřeb.⁴¹

Sociální zabezpečení zahrnuje 3 typy sociálních institucí: sociální pojištění, státní sociální podporu a sociální pomoc. Toto třídění podle právní povahy zabezpečení je důležité pro definování povahy nároku občana na sociální dávky a služby.⁴²

1.4.1 Sociální pojištění

„Důchodové a nemocenské pojištění je založeno na pojistném principu, tj. na pravidelném placení příspěvku – pojistného. Peníze, které ČSSZ v souladu se zákonem č. 589/1992 Sb. na pojistném vybere, je příjmem státního rozpočtu.

Pojistné na sociální zabezpečení zahrnuje platby na:

V nemocenském pojištění se poskytují tyto dávky:

⁴¹ KREBS, V. a kol. *Sociální politika*. 4. vyd. Praha: Aspi, a.s., 2007. str. 163

⁴² KREBS, V. a kol. *Sociální politika*. 4. vyd. Praha: Aspi, a.s., 2007. str. 181

- nemocenské, podpora při ošetřování člena rodiny, vyrovnávací příspěvek v těhotenství a mateřství, peněžitá pomoc v mateřství

Základními dávkami důchodového pojištění jsou důchody:

- starobní, invalidní a pozůstalostní (vdovský, vdovecký a sirotčí)

1.4.2 Státní sociální podpora

Při realizaci státní sociální podpory je uplatňován princip státem organizované solidarity, a to ve dvou základních směrech:

- *od bezdětných k rodinám s dětmi,*
- *od vysokopříjmových k nízkopříjmovým rodinám*⁴³

Systém státní sociální podpory je upraven zákonem č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře, ve znění pozdějších předpisů.

Dle §2 zákona č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře, ve znění pozdějších předpisů jsou poskytovány dva typy dávek:

a) dávky poskytované v závislosti na výši příjmu

- přídavek na dítě,
- sociální příplatek,
- příspěvek na bydlení,

b) ostatní dávky

- rodičovský příspěvek,
- dávky péstounské péče,
- porodné,
- pohřebné.

⁴³ KREBS, V. a kol. *Sociální politika*. 4. vyd. Praha: Aspi, a.s., 2007. str. 251

1.4.3 Sociální pomoc

Termín sociální péče se v současné době používá ve smyslu sociální pomoci, která je podle platné legislativy součástí sociálního zabezpečení. Sociální pomoc, jako systém právních norem, institutů a institucí, sociální zabezpečení doplňuje. Nestátní subjekty mají v oblasti poskytování především služeb sociální péče velký prostor, avšak hlavní úloha stále leží na bedrech státu a obcí. Sociální pomoc by měla být poskytována adresně, individuálně.⁴⁴

Nově koncipovaná sociální pomoc vychází důsledně ze základního předpokladu, že v podmínkách demokratické společnosti a svobodného trhu nese každý občan odpovědnost sám za sebe a za svou budoucnost.⁴⁵

Sociální pomoc je určena k zabezpečení základních životních potřeb osob v situaci absolutního nedostatku hmotných prostředků a v těch sociálních situacích, kdy osoby nejsou schopny samy ani s pomocí vlastní rodiny zabezpečovat svoje základní životní potřeby.

1.4.3.1 Systém sociální pomoci tedy řeší situace, kdy:

- *jsou ohrožena práva občana,*
- *se občan nachází v hmotné nouzi,*
- *je občan v sociální nouzi a není schopen zabezpečit svoje potřeby, vlastními silami*
- *mu tyto situace hrozí.⁴⁶*

1.4.3.2 Formy sociální péče a pomoci

- pomoc informační
- pomoc peněžní
- pomoc věcná
- pomoc službou
- pomoc azylová

⁴⁴ GOLDMAN, R. a kol. *Vybrané kapitoly ze sociálních disciplín*. 3. dotisk přepr. a doplněného vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2007. str. 36

⁴⁵ KREBS, V. a kol. *Sociální politika*. 4. vyd. Praha: Aspi, a.s., 2007. str. 265

⁴⁶ KREBS, V. a kol. *Sociální politika*. 4. vyd. Praha: Aspi, a.s., 2007. str. 267

1.4.3.3 Objekty sociální péče a pomoci

- staří občané
- těžce zdravotně postižení občané
- standardní i nestandardní rodiny
- občané společensky nepřizpůsobiví
- občané, kteří potřebují zvláštní pomoc

1.4.3.4 Do oblasti sociální péče a pomoci spadá poskytování

- peněžitých a věcných dávek
- výchovná a poradenská péče
- sociálně-právní ochrana
- pracovní rehabilitace
- ústavní péče
- pečovatelská služba
- stravování
- kulturní a rekreační péče
- mimořádné výhody pro některé skupiny obyvatel těžce zdravotně postižených
- bezúročné půjčky (Goldmann, 2007, str. 36)

Sociální péči (pomoc) zabezpečuje především stát prostřednictvím krajských úřadů, obecních úřadů, obcí s rozšířenou působností a pověřených obecních úřadů. Sociální odbory těchto úřadů rozhodují o poskytování peněžitých dávek, věcných dávek nebo služeb. K úhradě nákladů může stát poskytovat příspěvky s tím, že má právo kontrolovat, jak je s těmito prostředky nakládáno.⁴⁷

1.4.3.5 Sociální péče, pomoc, sociální potřebnost, hmotná nouze

Sociální péče

Sociální péče je určena osobám, jejichž životní potřeby nejsou zajištěny v potřebném rozsahu. Jedná se o občany, kteří nejsou dostatečně finančně zabezpečeni, či kteří sociální péči potřebují kvůli vysokému věku nebo zdravotnímu

⁴⁷ GOLDMAN, Radoslav a kol. *Vybrané kapitoly ze sociálních disciplín*. 3.přepr. a doplněné vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2007. str. 36

stavu, resp. o ty, kteří nemohou vlastními silami překonat svou nepříznivou situaci. Jedná se o vymezení termínu sociální péče platné do konce roku 2006.

Sociální potřeba

Dnem 1. ledna 2007 došlo k zásadní změně v právní úpravě dosud jednotného systému sociální péče. Dosavadní právní úprava vycházela ze zákona č. 100/1988 Sb.,

o sociálním zabezpečení, ve znění pozdějších předpisů, který stanovil, že sociální péčí stát zajišťuje pomoc občanům, jejichž základní životní potřeby nejsou dostatečně zabezpečeny příjmy z výdělečné činnosti nebo z dávek z důchodového nebo nemocenského pojištění, a dále občanům, kteří pomoc potřebují z důvodu věku, zdravotního stavu nebo kteří bez pomoci společnosti nemohou překonat obtížnou životní situaci nebo nepříznivé životní poměry. Sociální péče se členila na systém dávek sociální péče a služeb sociální péče (později též sociálních služeb). Dávky sociální péče se členily na určité okruhy, a to na dávky určené rodinám s dětmi, zdravotně postiženým občanům, starým občanům, občanům, kteří potřebují zvláštní pomoc, a občanům společensky nepřízřívobným. Později byly zvlášť upraveny dávky osobám sociálně potřebným, aniž se zrušilo původní rozdělení na uvedené okruhy osob. Stěžejní část právní úpravy přitom upravovaly původně prováděcí předpisy, a to jednak federální vyhláška č. 149/1988 Sb., kterou se provádí zákon o sociálním zabezpečení, ve znění pozdějších předpisů, jednak republikové vyhlášky (v ČR vyhláška č. 152/1988 Sb.). Působnost orgánů na tomto úseku upravoval zákon č. 114/1988 Sb., o působnosti orgánů České socialistické republiky v sociálním zabezpečení, ve znění pozdějších předpisů.

Významnou změnu poté přineslo přijetí zákona č. 463/1991 Sb., o životním minimu, a zákona č. 482/1991 Sb., o sociální potřebnosti. Pomoc sociálně potřebným osobám tak nadále vycházela z této zákonné úpravy. Přijetí těchto zákonů bezprostředně předcházelo přijetí nové vyhlášky na úseku sociální péče, a to vyhlášky č. 182/1991 Sb., kterou se provádí zákon o sociálním zabezpečení a zákon České národní rady o působnosti orgánů ČR v sociálním zabezpečení, ve znění pozdějších předpisů, která (kromě drobných úprav) nahradila vyhlášku č. 149/1988 Sb. a zrušila vyhlášku č. 152/1988 Sb. Tato změna přitom nesouvisela

s přijetím dvou výše uvedených zákonů, nýbrž prioritně reagovala na přesun kompetence na úseku sociální péče z federace na republiky.

Zákon o sociální potřebnosti neřešil poskytování dávek komplexně, obsahoval jen ustanovení o podmínkách nároku na dávky sociální potřebnosti a stanovení jejich výše, jinak se pro tyto dávky nadále používala ustanovení zákona o sociálním zabezpečení upravující obecně poskytování dávek sociální péče a ustanovení zákona o působnosti orgánů ČR v sociálním zabezpečení pro stanovení působnosti u těchto dávek. Aniž to bylo v předpisech výslovně stanoveno, vycházelo se z toho, že jde rovněž o dávky sociální péče, a proto platí i v tomto systému. Právní úprava tak začala být roztržštěná. Na úseku služeb sociální péče již mimoto právní úprava neodpovídala vývoji v oblasti sociálních služeb v praxi, kde v posledních letech došlo k dynamickému rozvoji, aniž existovala právní regulace.⁴⁸

1.5 HMOTNÁ NOUZE

System pomoci v hmotné nouzi je moderní formou pomoci osobám s nedostatečnými příjmy, motivující tyto osoby k aktivní snaze zajistit si prostředky k uspokojení životních potřeb. Patří mezi jedno z opatření, kterými Česká republika bojuje proti sociálnímu vyloučení. Vychází z principu, že každá osoba, která pracuje, se musí mít lépe než ta, která nepracuje, případně se práci vyhýbá.

Pomoc v hmotné nouzi upravuje zákon č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „zákon o pomoci v hmotné nouzi“). Zákon o pomoci v hmotné nouzi je v účinnosti od 1. ledna 2007 a během své existence byl již několikrát novelizován. Šlo především o zpřísnění posuzování situace hmotné nouze u některých skupin osob.

Obecně lze konstatovat, že osoba se nachází v hmotné nouzi, pokud ona sama nebo její rodina nemá dostatečné příjmy a její celkové sociální a majetkové poměry neumožňují uspokojení základních životních potřeb na úrovni ještě přijatelné

⁴⁸ BŘESKÁ, N. VRÁNOVÁ, L. *Dávky pomoci v hmotné nouzi a dávky sociální péče pro zdravotně postižené osoby*. 2. vyd. Olomouc : Anag, 2008. str. 13,14

*pro společnost. Současně si tyto příjmy nemůže z objektivních důvodů zvýšit a vyřešit tak svoji nelehkou situaci vlastním přičiněním.*⁴⁹

Do takové situace se člověk může dostat v důsledku nízkého příjmu, ztráty nebo snížení příjmu z důvodu nemoci, invalidity, stáří apod. Takový člověk nedisponuje ani majetkem, jehož prodejem, pronájmem či jiným využitím by mohl získat prostředky k zajištění svých potřeb. Za stanovených podmínek je občanu v hmotné nouzi poskytována sociální pomoc, a to podle konkrétní individuální situace. Charakteristickou formou pomoci je právě doplnění příjmů tohoto občana prostřednictvím peněžních nebo věcných dávek sociální péče. V definici hmotné nouze je i zmíněna nutnost výskytu motivace k vlastní aktivitě jedince.

1.5.1 V rámci hmotné nouze rozlišujeme tři základní dávky.

Dávkami, kterými se řeší pomoc v hmotné nouzi, jsou:

1. příspěvek na živobytí
2. doplatek na bydlení
3. mimořádná okamžitá pomoc

1. Příspěvek na živobytí

Příspěvek na živobytí je dávkou pomoci v hmotné nouzi, která je vyplácena osobám, jejichž příjmy nejsou dostačující a tyto osoby tudíž nemají dostatek finančních prostředků k zajištění základních životních potřeb. Je poskytován také rodinám, u nichž došlo k dramatickému poklesu příjmů.

2. Doplatek na bydlení

Doplatek na bydlení je příspěvkem, který je vyplácen osobám, které mají buď vlastní, nebo pronajatý byt a jimž nestačí jejich příjem na pokrytí nákladů na bydlení.

⁴⁹ BECK, P. *Pomoc v hmotné nouzi - kdo na ni dosáhne?*. Právo a rodina . 2009, roč. 11, č. 3, str. 14

Nárok na doplatek na bydlení vznikne těm rodinám s dětmi, kterým by po zaplacení odůvodněných nákladů na bydlení zůstal příjem pod úrovní částky živobytí.⁵⁰

Nárok na doplatek na bydlení vznikne pouze vlastníkovi nebo nájemci bytu, který je v bytě hlášen k trvalému pobytu. Zákon o pomoci v hmotné nouzi však uvedené podmínky zmírňuje, jelikož v případech hodných zvláštního zřetele umožňuje považovat za nájemce bytu i osobu dlouhodobě užívající i jinou formu bydlení než nájemní, tj. např. podnájem, ubytování na ubytovně, ubytování v azylových zařízeních...atp.

Podmínkou nároku na doplatek na bydlení je získání nároku na příspěvek na živobytí a příspěvek na bydlení - dávka ze systému státní sociální podpory.

Z těchto podmínek existují dvě výjimky:

První výjimka – osoba nemá nárok na příspěvek na živobytí, a přesto má nárok na doplatek na bydlení.

Pro vznik nároku na doplatek na bydlení v situaci, kdy osoba nemá nárok na příspěvek na živobytí, jsou stanoveny dvě podmínky.

První podmínkou je, že příspěvek na živobytí nebyl osobě přiznán z důvodu, že příjem osoby nebo společně posuzovaných osob přesáhl částku živobytí osoby nebo společně posuzovaných osob, ale nepřesáhl 1,3 násobek částky živobytí osoby nebo společně posuzovaných osob.

Druhou podmínkou je, že příjem osoby by po úhradě odůvodněných nákladů na bydlení byl nižší než fiktivní částka živobytí osoby, nebo příjem společně posuzovaných osob nižší než fiktivní částka živobytí společně posuzovaných osob. Fiktivní částka živobytí osoby je Zákonem stanovena tak, že činí existenční minimum osoby. Fiktivní částka živobytí společně posuzovaných osob činí součet částek existenčního minima osob, které nejsou nezaopatřenými dětmi, a součet částek

⁵⁰ HOVORKA, D. *Nová úprava dávek pomoci v hmotné nouzi a životního minima z pohledu rodin s nezaopatřenými dětmi*. Právo a rodina . 2007, roč. 9, č. 1, str. 19

životního minima nezaopatřených dětí. V neposlední řadě se při určování nároku na doplatek na bydlení v této situaci přihlíží celkovým sociálním a majetkovým poměrům osoby.

Druhá výjimka – osoba nemá nárok na příspěvek na živobytí ani na příspěvek na bydlení ze systému dávek státní sociální podpory, a přesto má nárok na doplatek na bydlení

Získání příspěvku na živobytí a příspěvku na bydlení ze systému dávek státní sociální podpory není podmínkou pro poskytnutí doplatku na bydlení v situaci, ve které orgán pomoci v hmotné nouzi rozhodne, že za nájemce považuje pro účely doplatku na bydlení osobu dlouhodobě užívající jinou než nájemní formu bydlení.⁵¹

3. Mimořádná okamžitá pomoc

Poslední formou pomoci ve stavu hmotné nouze je mimořádná okamžitá pomoc, která může být poskytnuta i osobám, které nesplnily podmínky pro nárok na dávku příspěvek na živobytí a doplatek na bydlení.

Je poskytována osobám, které se ocitnou v situacích, které je nutno bezodkladně řešit. **Zákon stanoví pět takových situací:**

- 1. Nejsou plněny podmínky hmotné nouze, ale v případě neposkytnutí pomoci osobě hrozí vážná újma na zdraví. Dávku lze poskytnout v částce, která doplní příjem osoby do výše existenčního minima (v případě nezaopatřeného dítěte do životního minima).*
- 2. Postižení vážnou mimořádnou událostí (živelní pohroma, větrná pohroma, ekologická havárie, požár apod.) Dávku lze poskytnout až do výše 15násobku částky životního minima jednotlivce, tj. až do výše 46 890 Kč.*
- 3. Nedostatek prostředků k úhradě jednorázového výdaje spojeného např. se zaplacením poplatku za vystavení duplikátů osobních dokladů nebo*

⁵¹ BŘESKÁ, N. VRÁNOVÁ, L. *Dávky pomoci v hmotné nouzi a dávky sociální péče pro zdravotně postižené osoby*. 2. vyd. Olomouc : Anag, 2008. str. 77, 78

v případě ztráty peněžních prostředků. Dávku lze poskytnout až do výše tohoto jednorázového výdaje.

- 4. Nedostatek prostředků k nákupu nebo opravě předmětů dlouhodobé potřeby nebo k uhrazení odůvodněných nákladů vznikajících v souvislosti se vzděláním nebo se zájmovou činností nezaopatřených dětí. Dávku lze poskytnout až do výše těchto výdajů, maximálně však v průběhu kalendářního roku do výše 10násobku částky životního minima jednotlivce, tj. až do částky 31 260 Kč.*
- 5. Ohrožení sociálním vyloučením. Jde např. o situace osob vracejících se z vězení, z dětského domova a z pěstounské péče po dosažení zletilosti nebo po ukončení léčby chorobných závislostí. Dávku lze poskytnout až do výše 1000 Kč. V průběhu roku může být poskytnuta opakovaně, součet však nesmí překročit 4násobek částky životního minima jednotlivce, tj. maximálně částku 12 504 Kč.⁵²*

1.5.2 Společně posuzované osoby

Z důvodu zamezení zneužívání sociálních dávek zákon č. 110/2006 Sb., o životním a existenčním minimu dále nově stanoví okruh společně posuzovaných osob, tj. osob, které společně hospodaří. Společně se posuzují především osoby, mezi nimiž existuje vyživovací povinnost a které společně užívají byt. Není stanovena podmínka hlášení k trvalému pobytu, neboť samotné hlášení k trvalému pobytu často neodpovídá skutečnému soužití osob.⁵³

Do okruhu společně posuzovaných osob patří jak rodiče a děti nezletilé, které nejsou nezaopatřené a užívají společně byt, tak rodiče a děti zletilé a to bez ohledu na to zda jsou tyto nezaopatřené nebo zaopatřené (společně posuzování mohou být např. rodiče důchodci a nezaměstnaný syn žijící ve společné domácnosti).

⁵² Ministerstvo práce a sociálních věcí. *Pomoc v hmotné nouzi*. [online] . [cit.2009-11-19] Dostupný z: <http://www.mpsv.cz/cs/5>

⁵³ KOTÝNKOVÁ, M. *Sociální ochrana chudých v České republice*. 1. vyd. Praha: Oeconomica, 2007. str. 90

1.5.3 V hmotné nouzi není osoba

„Změny se od roku 2008 týkají zákona č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi, kde se především upřesňuje okruh osob v hmotné nouzi a výše částky na živobytí pro účely poskytování příspěvku na živobytí (tato dávka činí obecně za kalendářní měsíc rozdíl mezi částkou živobytí a příjmem).

Pokud jde o okruh osob považovaných za osobu v hmotné nouzi, dochází k určitému zúžení tohoto okruhu osob, které si svou nepříznivou situaci „zavinily“.

Za osobu v hmotné nouzi se nebude považovat:

- osoba, která je vedena v evidenci uchazečů o zaměstnání a bez vážných důvodů odmítla vykonávat krátkodobé zaměstnání nebo se účastnit v cíleném programu k řešení zaměstnanosti, a to po dobu tří kalendářních měsíců následujících po měsíci, ve kterém došlo k odmítnutí,*
- osoba, které nevznikl nárok na nemocenské proto, že si úmyslně přivodila dočasnou pracovní neschopnost, nebo jí vznikla dočasná pracovní neschopnost zaviněnou účastí ve rvačce, bezprostředním následkem opilosti nebo užití omamných prostředků anebo při spáchání úmyslného trestného činu, a proto jí nemocenské nenáleží nebo náleží ve snížené výši.⁵⁴*

Dále za osobu v hmotné nouzi není považována osoba:

- která prokazatelně neprojevuje snahu zvýšit si příjem vlastním přičiněním,*
- která není v pracovním nebo obdobném vztahu, nevykonává samostatnou výdělečnou činnost a není vedena v evidenci uchazečů o zaměstnání,*
- která je vedena v evidenci uchazečů o zaměstnání a bez vážných důvodů odmítla vykonávat krátkodobé zaměstnání nebo účastnit se v cíleném programu k řešení zaměstnání,*

⁵⁴ PŘIB, J. *Změny v sociálních dávkách od 1.1.2008.* Právo a rodina . 2008, roč. 10, č. 1, str. 3

- *kteřé nevznikl nárok na nemocenské nebo jí náležít ve snížené výši, a to z důvodu, že si přivodila pracovní neschopnost úmyslně,*
- *kteřá je osobou samostatně výdělečně činnou a její příjem po odečtení přiměřených nákladů na bydlení nedosahuje částky živobytí proto, že se nepřihlásila k nemocenskému pojištění,*
- *kteřé za neplnění povinností zákonného zástupce dítěte spojených s řádným plněním povinné školní docházky byla uložena sankce,*
- *kteřá nastoupila výkon zabezpečovací detence nebo trestu odnětí svobody nebo byla vzata do vazby (tato skutečnost trvala po celý kalendářní měsíc),*
- *kteřé se poskytuje ústavní péče v psychiatrické léčebně nebo v léčebně pro dlouhodobě nemocné déle než 3 měsíce.⁵⁵*

1.5.4 Orgány a organizace pomoci v hmotné nouzi

Za orgány pomoci v hmotné nouzi jsou zákonem označeny:

- *pověřené obecní úřady,*
- *obecní úřady obcí s rozšířenou působností,*
- *krajské úřady,*
- *ministerstvo práce a sociálních věcí,*
- *újezdňí úřady (příslušnost těchto úřadů se od 1.1.2008 na základě zákona č. 261/2007 Sb. stanovila výslovně, do té doby byla prováděna na základě výkladu; výslovně je též stanoveno, že ustanovení o pověřených obecních úřadech se vztahují též na újezdňí úřady).*

Zákon stanoví, že výkon působnosti stanovené pověřeným obecním úřadům, obecním úřadům obcí s rozšířenou působností a krajským úřadům je výkonem přenesené působnosti, tedy jde o působnost přenesenou na tyto orgány státem.

⁵⁵ Ministerstvo práce a sociálních věcí. *Pomoc v hmotné nouzi*. [online]. [cit.2009-11-19] Dostupný z: <http://www.mpsv.cz/cs/5>

1.5.4.1 Pověřený obecní úřad

Veškeré dávky podle Zákona o pomoci v hmotné nouzi, s výjimkou mimořádné okamžité pomoci určené osobám, kterým hrozí sociální vyloučení, poskytuje pověřený obecní úřad. Vykonává však též další činnosti.

Pověřený obecní úřad vykonává v oblasti pomoci v hmotné nouzi tyto činnosti:

- *rozhoduje o přiznání a výši příspěvku na živobytí, mimořádné okamžité pomoci a doplatku na bydlení a provádí jejich výplatu,*
- *poskytuje osobám informace vedoucí k řešení hmotné nouze nebo k jejímu předcházení,*
- *posuzuje, zda se občan členského státu Evropské unie, který je hlášen na území České republiky k pobytu podle zákona o pobytu cizinců po dobu delší než 3 měsíce, nebo jeho rodinný příslušník, který je hlášen na území České republiky k pobytu podle tohoto zákona po dobu delší než 3 měsíce, nestal neodůvodnitelnou zátěží systému; uvedená skutečnost se nezkoumá, pokud tento občan má na území České republiky trvalý pobyt,*
- *písemně sděluje Polici České republiky zjištění, že se občan Evropské unie nebo jeho rodinný příslušník uvedený v předchozí odrážce stal neodůvodnitelnou zátěží systému.⁵⁶*

2 PRAKTICKÁ ČÁST

V části teoretické jsou shrnuty podstatné údaje z oblasti legislativy, vymezeny jednotlivé dávky a principy jejich poskytování. Praktická část se zabývá analýzou sociální situace, zvláště pak se zřetelem na klienty dlouhodobě závislé na dávkách pomoci v hmotné nouzi. Bude zmapován vybraný vzorek respondentů = klientů

⁵⁶ BŘESKÁ, N. VRÁNOVÁ, L. *Dávky pomoci v hmotné nouzi a dávky sociální péče pro zdravotně postižené osoby*. 2. vyd. Olomouc : Anag, 2008. str. 54, 55

pomoci v hmotné nouzi na Cvikovsku, jejich názory na otázky, které se týkají jejich životní situace. Praktická část si klade za cíl zjistit nejčastější příčiny dlouhodobého pobírání dávek těmito osobami, jejich postoje k institutu „Veřejná služba“, jejich motivaci pracovat.

2.1 Vymezení mikroregionu Cvikovsko

Město Cvikov leží v okrese Česká Lípa v jižní části vnitřního okraje Lužických hor v nadmořské výšce 357m. Vlastní město včetně místních částí má cca 4,5 tisíce obyvatel a celková oblast spravovaná městským úřadem asi 7 tisíc obyvatel. Do katastru města spadají také místní části Drnovec, Trávník, Naděje, Lindava, Svitava a Záhořín. Cvikov je vstupní branou do Lužických hor a je součástí Euroregionu NISA a Svazku obcí Novoborsko. Město a jeho blízké okolí je vyhlášenou rekreační oblastí. V letním období je využíváno Cvikovsko k pěší turistice a cykloturistice a v zimě jsou zde vhodné podmínky pro běžecké i sjezdové lyžování. Ve městě a v jeho okolí se nachází mnoho zajímavostí. V letních a zimních měsících se počet obyvatel Cvikovska zdvojnásobí. Je zde činný Městský klub kultury a Dům dětí a mládeže Cvikováček. Dopravní spojení s ostatními městy a obcemi má Cvikov autobusové. Město Cvikov mělo tradici ve výrobě oděvů, výrobě dřevěného kuchyňského nábytku, výrobě polygrafických strojů a tiskových desek, sklářství, zpracování dřeva a strojírenské výrobě. V současnosti zde vzniklo mnoho dalších firem jako např. výroba dřevěných oken a dveří, tiskárny, výroba skleníků, působí zde stavební firmy se stavebninami, firmy na výstavbu inženýrských sítí a vnitřních instalací, působí zde drobní řemeslníci a živnostníci jako jsou truhláři, klempíři, pokrývači, zámečníci, malíři skla, brusiči skla atd.

Městský úřad je **pověřeným úřadem** pro okolní obce Svor, Kunratice u Cvikova, Krompach a Mařenice.⁵⁷

⁵⁷ O městě. (<http://www.cvikov.cz/?show=o-meste>). [online]. [cit.2009-11-19] dostupný z: <http://www.cvikov.cz/?show=o-meste>

2.2 Cíl praktické části

Cílem praktické části je zjistit, co je nejčastější příčinou toho, že klienti hmotné nouze na Cvikovsku nemohou najít zaměstnání. Proč pobírají dávky dlouhodobě (více jak jeden rok) a nedošlo ke zlepšení jejich životní situace? Proč nedochází ke změně a tito lidé se stávají na dávkách závislí? Výstupem by měl být určitý návod na to, co by bylo dobré z tohoto hlediska změnit.

2.3 Stanovení předpokladů

Abychom zjistili, z jakých důvodů se klienti dávek pomoci v hmotné nouzi na Cvikovsku stávají dlouhodobými příjemci těchto dávek, byly stanoveny předpoklady, co se můžeme o dané problematice předem domnívat. Z jakých důvodů si myslíme, že nedochází ke změně situace. Dalším cílem bylo zjistit reakce dotazovaných na vyplácení části dávky v poukázkách na potraviny a názor na institut veřejná služba. Vycházeli jsme z pěti předpokladů, přičemž naším úkolem bylo tyto předpoklady potvrdit nebo vyvrátit.

P1: Důvodem, pro který se lidé dostávají do stavu hmotné nouze, je nezaměstnanost.

P2: Předpokládáme, že hlavní příčinou nezaměstnatelnosti je nízká úroveň vzdělání.

P3: Předpokládáme, že další příčinou, proč jsou klienti dávek sociální péče nezaměstnaní, je jejich malá motivace pracovat. (Jednodušší pro ně je být doma a pobírat dávky).

P4: Klienti nebudou chtít veřejnou službu vykonávat, budou se jí snažit vyhnout.

P5: Většina klientů nebude souhlasit s vyplácením části dávky v poukázkách na potraviny.

2.4 Použité metody

Při vypracování praktické části byla použita metoda dotazníku (viz. příloha č.2). Nestandardizovaný dotazník byl pro nás hlavní metodou šetření a sběru dat. Dále jsme využili metody rozhovoru a studia dokumentace. Dotazník byl vytvořen autorkou bakalářské práce pod vedením vedoucího této práce za účelem naplnění či vyvrácení cílů a předpokladů, které byly stanoveny. Dotazník je jednou z nejvíce využívaných technik sběru dat, při které jsou potřebné informace od zkoumaných osob získávány písemně, prostřednictvím otázek v předem připravených dotaznících. Výhodou této techniky je, že údaje, které z dotazníků získáme, lze snadno třídit. Existují však i nevýhody. Jednou z nich je skutečnost, že dotazovaný zcela záměrně přizpůsobí svoje odpovědi tomu, aby byl splněn záměr zkoumajícího. Respondent nemusí vždy odpovídat podle pravdy, někdy ve snaze „jevit se lepším“. Tento jev byl snad v našem výzkumu eliminován opatřením – vhozením dotazníku do uzavřené krabice mezi ostatní (velká plastová krabice, která slouží jako volební urna) a tím zajištění větší záruky anonymity. V dotazníku připraveném pro sběr materiálu k předloženému cíli šetření byly použity otázky identifikační, uzavřené a otevřené. O vyplnění dotazníku byli respondenti – klienti dávek hmotné nouze požádáni při pravidelné měsíční návštěvě na sociálním oddělení. Vyplňovali jej u stolu v kanceláři, kde byli ujištěni, že se nemusí bát odpovídat a pravdivě vyjádřit svoje názory, jelikož je dotazník anonymní. Ke zjištění dalších potřebných informací k vypracování praktické části byla použita metoda - studium spisové dokumentace. Zejména při vypracování kasuistiky (viz. příloha č.1), kde bylo zapotřebí nastudovat údaje o popisovaných klientech z minulosti.

Výsledky průzkumu platí pouze pro vzorek respondentů ze Cvikovska. Nelze je proto zevšeobecnit.

2.5 Popis zkoumaného vzorku

Jako výzkumný vzorek byli vybráni klienti dávek pomoci v hmotné nouzi evidovaní na městském úřadě ve Cvikově, kteří pobírali v době provedení výzkumu dávky víc jak jeden rok. Z celkového počtu žádostí splňovalo stanovené podmínky 43 respondentů. Zpět se vrátil plný počet dotazníků, které byly následně

vyhodnoceny. Plná návratnost dotazníků byla zajištěna tím, že klienti dotazníky vyplňovali v kanceláři sociálního oddělení. Se všemi klienty pracuji já a moje kolegyně. Když byli požádáni o vyplnění dotazníků, celkem ochotně spolupracovali.

2.6 Harmonogram výzkumu

Výzkum se uskutečnil v měsíci srpnu 2009.

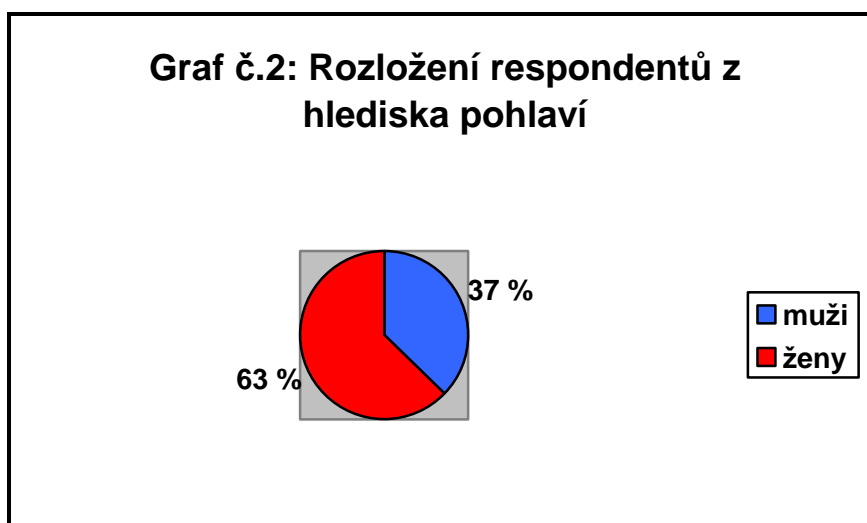
- 1) technická příprava, tisk dotazníků,
- 2) postupná distribuce dotazníků k vyplnění,
- 3) zjištění počtu relevantních dotazníků, (tzn. takových, které jsou správně vyplněny a je možno je použít pro další zpracování.

3 VYHODNOCENÍ DOTAZNÍKOVÉHO ŠETŘENÍ

3.1 Zpracování dotazníků

Na oddělení dávek pomoci v hmotné nouzi ve městě Cvikov, bylo sociálními pracovníci během měsíce srpna 2009 rozdáno dlouhodobým uživatelům dávek k vyplnění 43 dotazníků. Stejný počet byl vrácen ke zpracování – tedy 43 dotazníků. Zjištěné údaje jsou zpracovány a níže uvedeny.

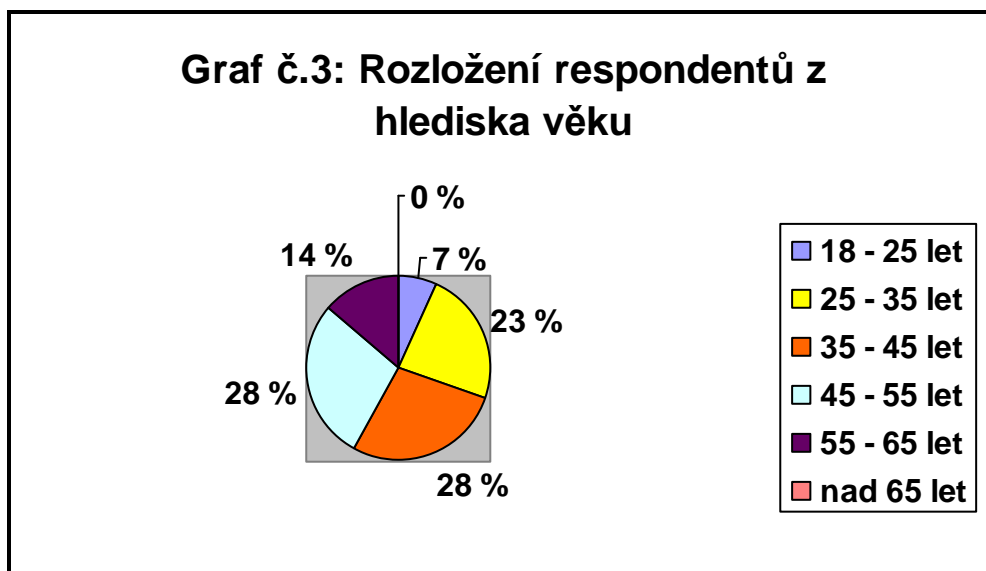
Otázka číslo 1: Uveďte své pohlaví

Ve zkoumaném vzorku bylo 37 % mužů a 63 % žen.

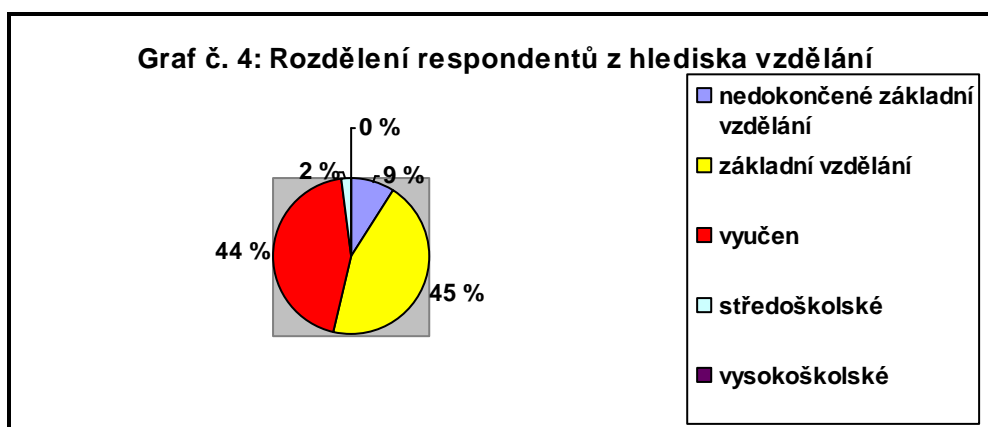
Otázka č. 2: Označte Váš věk v uvedených rozmezích

Rozložení respondentů z hlediska 6 věkových skupin je znázorněno v grafu č.3.

Nejvíce byla ve vzorku zastoupena skupina ve věkovém rozmezí 35 – 45 a 45 - 55 let, obě shodně 28 %. Nad 65 let nebyl zastoupen ve vzorku nikdo a nejméně 7 % je respondentů ve věku 18 - 25 let.

Otázka č. 3: Vzdělání

Podle úrovně vzdělání lze rozdělit respondenty tak, jak je uvedeno v grafu č. 4.

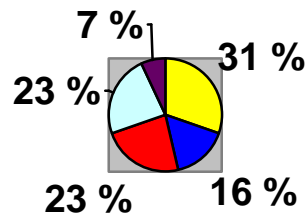
Výsledky ukázaly, že ve zkoumaném vzorku bylo nejvíce respondentů se základním vzděláním – 45 % a vyučených 44 %. Třetí nejvíce zastoupenou kategorií byli klienti s nedokončeným základním vzděláním, celkem 9 %. Se středoškolským vzděláním pouze 2 % a vysokoškolsky vzdělaný nebyl ve vzorku nikdo tedy 0 %.

Otázka č. 4: Jaké je složení Vaší domácnosti?

Graf č.5 znázorňuje složení domácností klientů, dle toho zda se jedná o jednotlivce, úplnou rodinu, samoživitele – rodiče s dítětem/děťmi, manžele/partnery bez dětí, nebo vícegenerační domácnost.

Výsledek ukázal, že stejné zastoupení 23 % má v našem vzorku domácnost, která se skládá s manželů, nebo partnerů žijících bez dětí, nebo jsou jejich děti již dospělé a žijí jinde a rodina, kde je rodič samoživitel s dětmi. Největší zastoupení ve zkoumaném vzorku – 31 % mají osoby žijící samy a tudíž i samostatně posuzovány na dávce. Kategorie úplná rodina – (oba rodiče s dítětem/děťmi) je zastoupena 7 krát – 16 %.

Graf č.5: Znázornění složení domácností respondentů

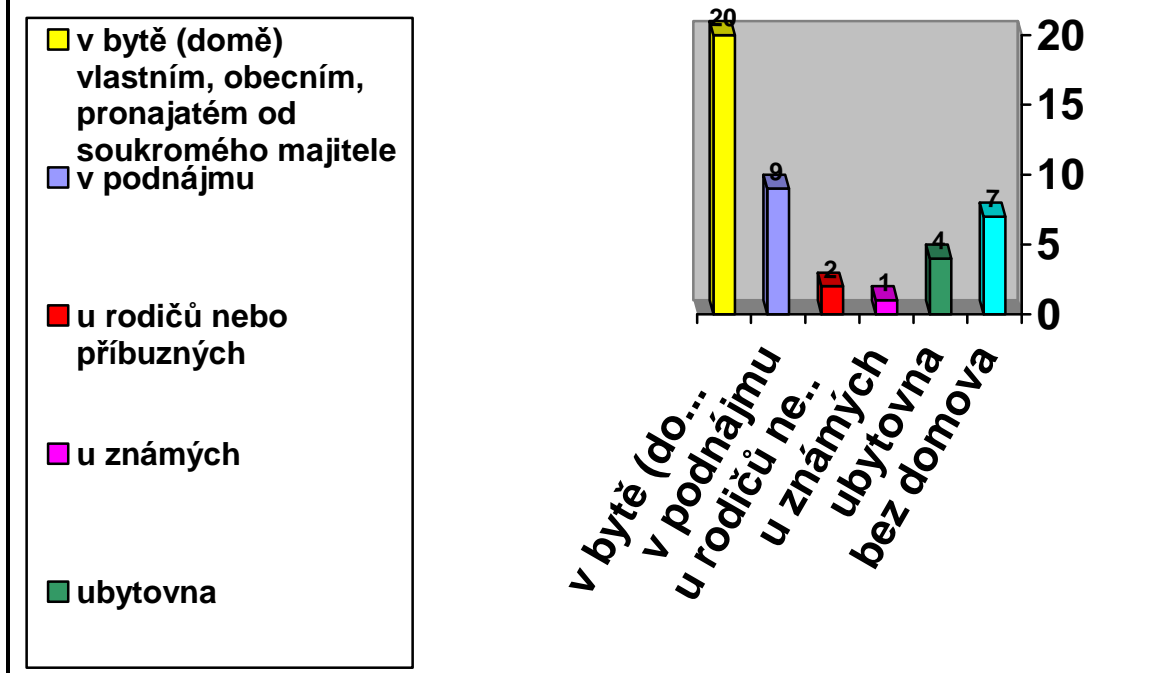
- jednotlivec
- úplná rodina
- samoživitel (jeden rodič s dítětem/děťmi)
- manželé/partneři, žijící bez dětí, (nebo děti odrostlé, jinde)
- vícegenerační domácnost

Otázka č. 5: V jakých podmínkách jste ubytováni, (kde bydlíte)?

V grafu č.6 jsou znázorněny typy ubytování respondentů.

Většina respondentů celkem 20 uvedlo, že bydlí ve vlastním bytě, domě, nebo bytě pronajatém, buď obecním, nebo od soukromého majitele. Devět osob uvedlo, že bydlí v podnájmu. Značná část vzorku uvádí, že je bez domova, celkem 7 osob. Dvě osoby ze vzorku označily ubytování u rodičů, nebo příbuzných a jedna u známých.

Graf č.6: Členění dle typu ubytování

Otázka č. 6: Zařad'te se do jedné z těchto kategorií. Jsem:

Tabulka č. 2: Zařazení do kategorií

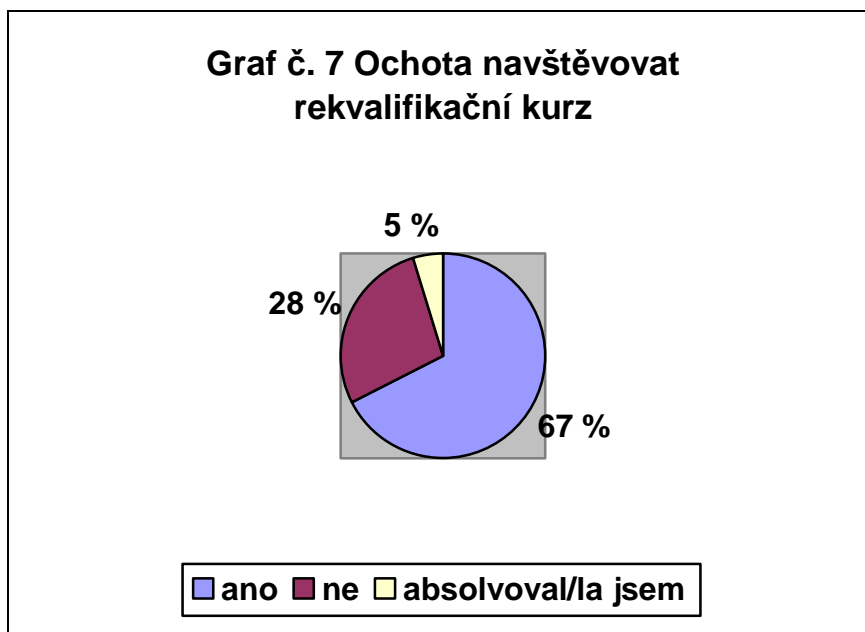
Zařad'te se do jedné z těchto kategorií. Jsem:	počet odpovědí	vyjádření v %
a) zaměstnaný v pracovním poměru	0	0
b) osoba samostatně výdělečně činná	0	0
c) osoba v evidenci úřadu práce	39	91
d) na mateřské dovolené	1	2
e) ve starobním nebo plně invalidním důchodu	2	5
f) pečuji o osobu, která je závislá na péči jiné osoby	1	2

Tabulka č. 2 dokumentuje, že nejvíc respondentů 91 % se zařadilo do kategorie – osoba v evidenci úřadu práce.

Otázka č. 7: Byl/byla by, jste ochoten/ochotna absolvovat zdarma rekvalifikační kurz, i kdyby Vás to vůbec nebavilo, proto, abyste zvýšili svoji šanci pro uplatnění na trhu práce?

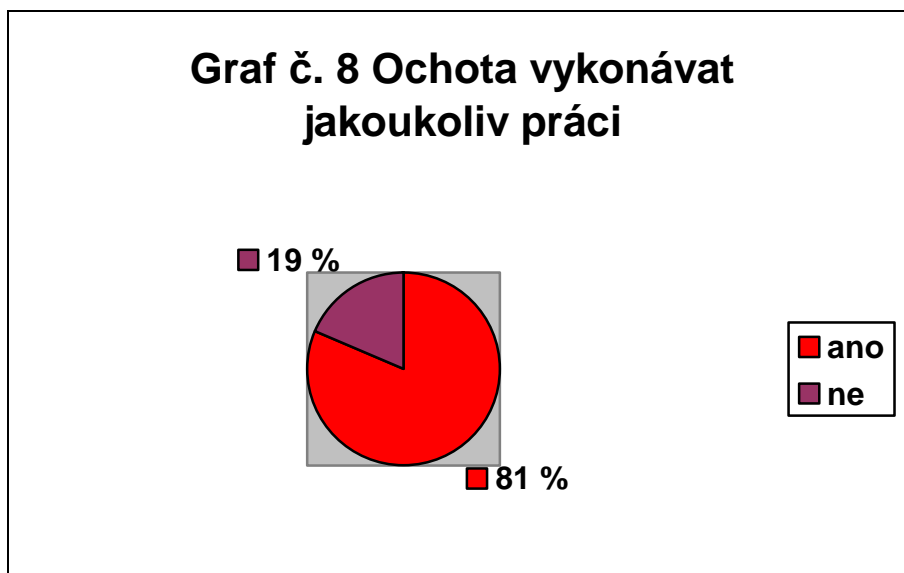
Tabulka č. 3: Zhodnocení otázky č. 7

ochota zdarma absolvovat rekvalifikační kurz	počet respondentů	v %
Ano	29	67,4
Ne	12	27,9
absolvoval/la jsem	2	4,7

Graf č. 7: Znárodnění vyhodnocení otázky č. 7 v %.

Otázka č. 8: Šel/šla byste vykonávat jakoukoliv práci nabídnutou úřadem práce, pokud by Vám to dovozoval Váš zdravotní stav, nebylo by to daleko od místa Vašeho bydliště a nebyl by problém ani s pracovní dobou?

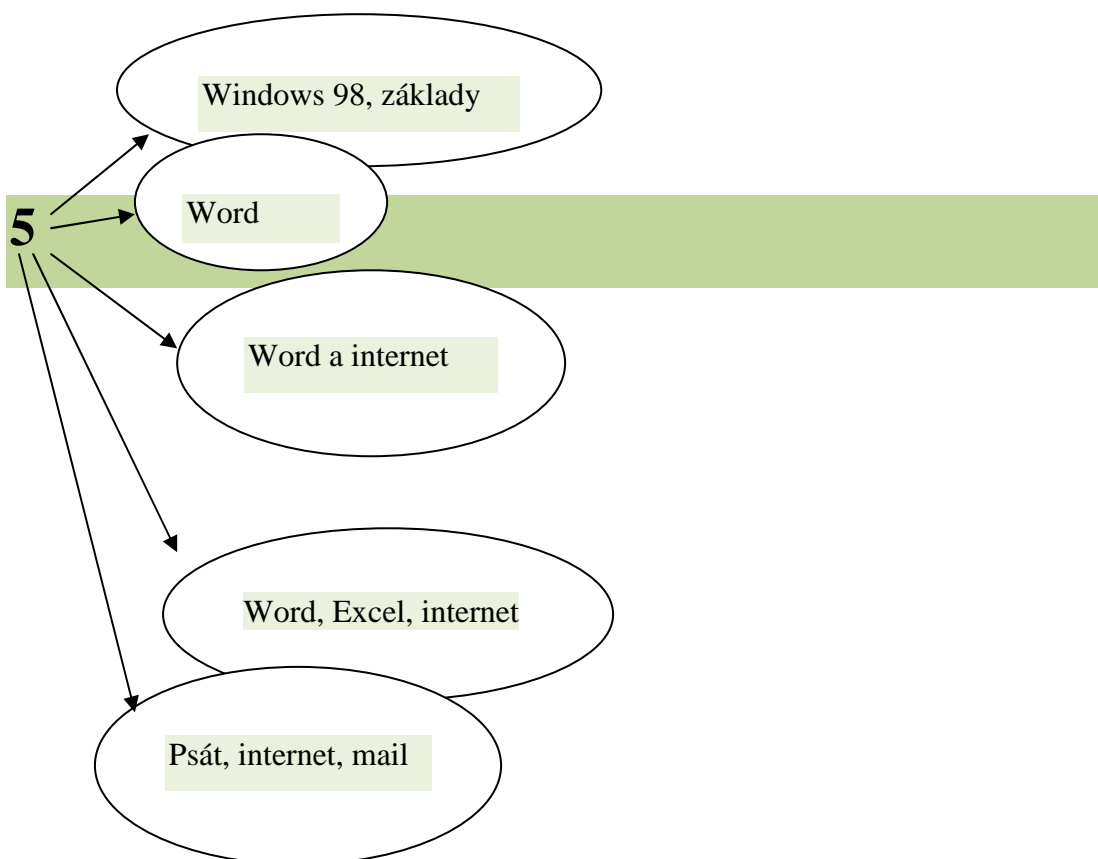
Otázka č. 9: Ovládáte práci na počítači?

Tabulka č. 4

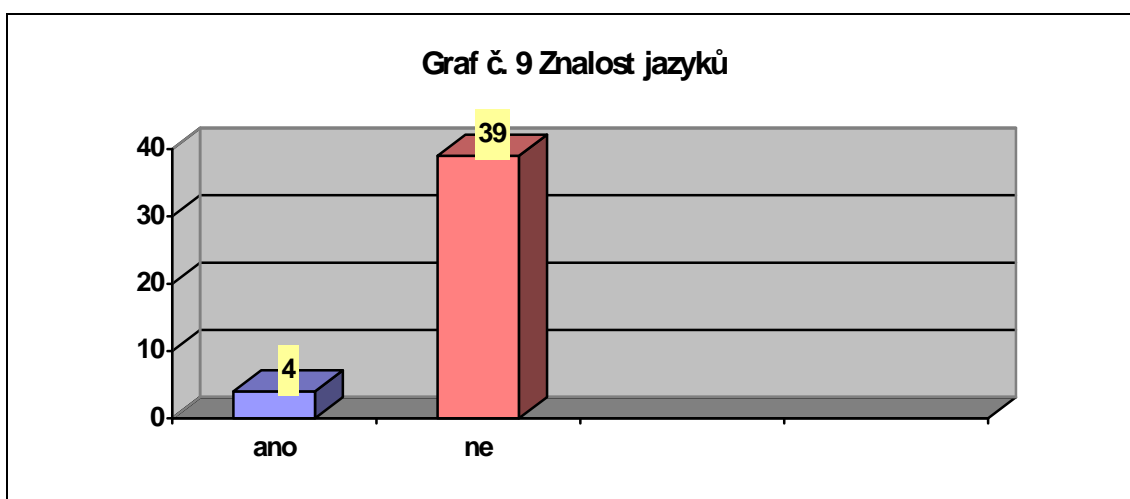
Znalost práce s PC		
a) ano	b) ne	c) pouze hry
5	35	3

Na devátou otázku odpověděla největší část respondentů – 35 osob, že práci na PC neovládá. Tři odpověděli, že umí na počítači hrát pouze hry. Pět vybralo odpověď ano a vypsalo konkrétní programy.

Přehled odpovědí pěti klientů, kteří uvedli, že práci na PC ovládají.

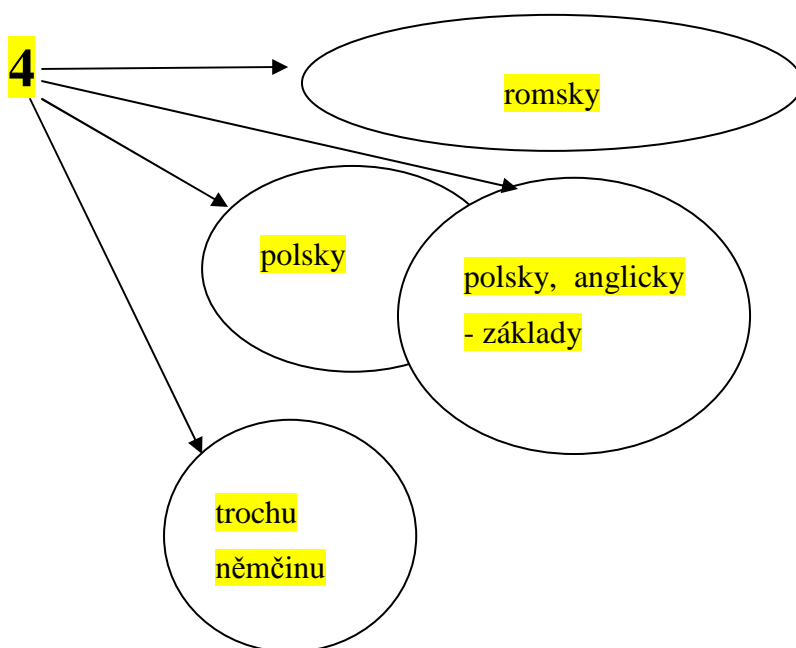

Otázka č. 10: Vaše znalost jazyků?

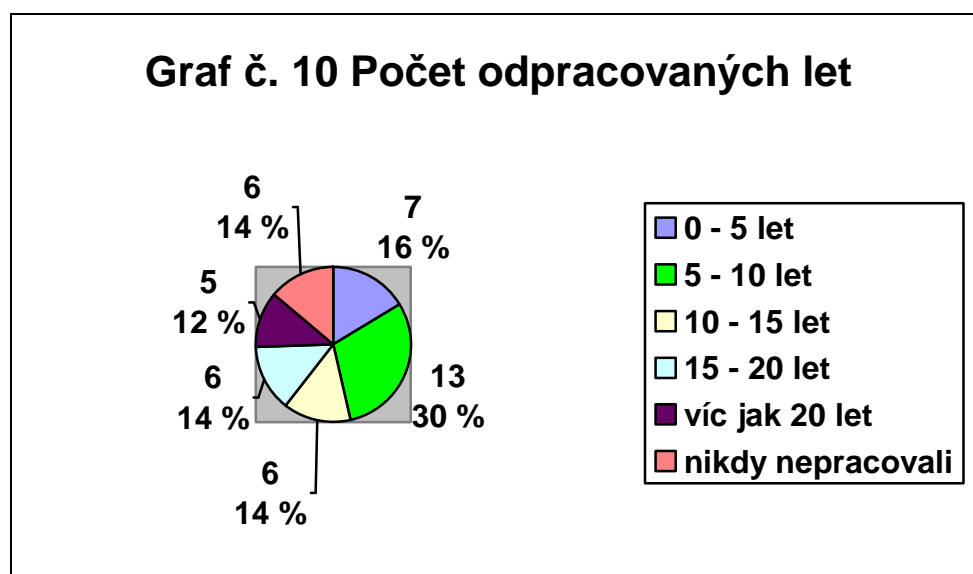

Dle znázornění v grafu č. 9, celkem 39 respondentů odpovědělo, že neovládá žádný cizí jazyk. Zbylí 4 dotazovaní odpověděli, že nějaký jazyk ovládají.

Přehled odpovědí čtyř respondentů, kteří uvedli, že ovládají ještě jiný jazyk.

Otázka č. 11: Kolik let jste doposud odpracovali legálně, na pracovní smlouvu, nebo jako osoba samostatně výdělečně činná? Vyberte a zakroužkujte jednu možnost.

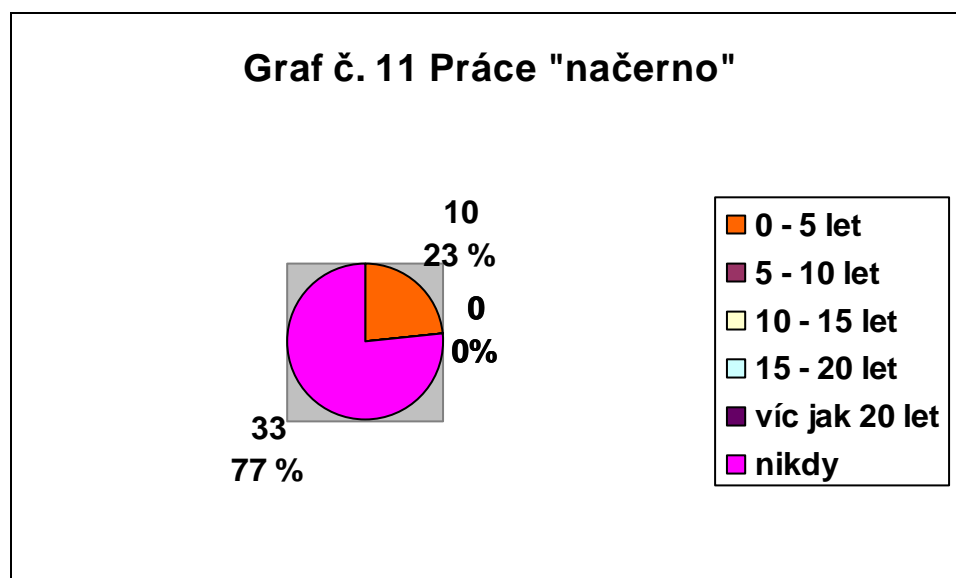

Jak je vidět na grafickém zobrazení, na otázku odpracovaného počtu let na pracovní

smlouvu byla stejně procentuálně zastoupena kategorie 10 - 15 a 15 - 20 let – 14 %, 6 respondentů. Sedm respondentů se zařadilo do kategorie odpracovaných 0 - 5 let, tedy 16 % dotazovaných. Do skupiny 5 - 10 let se zařadilo nejvíce osob, a sice 13 osob tj. 30 % respondentů. Více jak 20 let dle odpovědí odpracovalo 5 dotazovaných tj. 12 %. Poslední kategorie osob, které nikdy nepracovali - nebyli zaměstnáni byla zastoupena v celkovém počtu 14 % tj., takto odpovědělo 6 z dotazovaného vzorku 43 respondentů.

Otázka č. 12: Bez pracovní smlouvy tzv. „načerno“ jsem odpracoval/la.

Otázka č. 12 byla dále rozdělena na možnosti a) až f), které nabízeli respondentům rozpětí let. Respondenti měli opět vybrat jednu z možností a označit tak počet let, které odpracovali bez pracovní smlouvy tzv. „načerno“. Jak je znázorněno níže v grafu č. 11, převážná část vzorku 33 lidí tj. 77 % uvedli, že bez pracovní smlouvy nikdy neodpracovali. Deset z dotazovaných tj. 23 % označilo možnost a) 0 - 5 let.

Otázka č. 13: Byl/la byste ochoten/ochotna pracovat za minimální mzdu 8000 Kč hrubého?

Data získaná průzkumem ukazují, že větší část respondentů 26 osob je ochotna pracovat za minimální mzdu. Menší část, celkem 17 osob uvedlo, že nejsou ochotni za minimální mzdu pracovat.

Tabulka č. 5

Práce za minimální mzdu 8000 hrubého	
Ano	26
Ne	17

Jak znázorňuje graf č. 12 za minimální mzdu je ochotných pracovat 60 % respondentů.

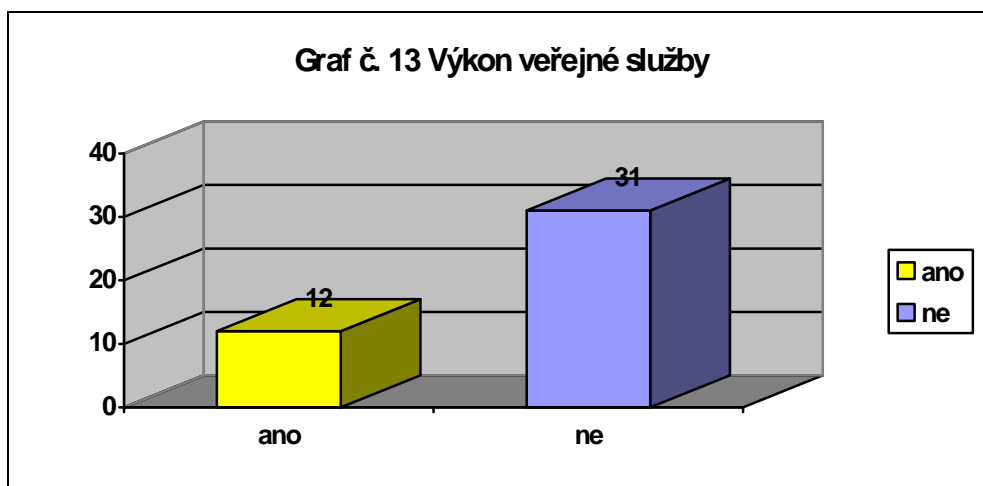
Otázka č. 14: Jaký máte názor na institut veřejná služba? Myslíte si, že tento institut pomůže dlouhodobě nezaměstnaným k tomu, aby neztratili pracovní návyky?

Tabulka č. 6

Pomůže institut veřejná služba neztratit pracovní návyky?		
Ano	ne	nevím
10	20	13

Na otázku č. 14 odpovědělo 20 respondentů, že si myslí, že veřejná služba nepomůže zabránit ztrátě pracovních návyků. Deset má opačný názor a 13 osob uvedlo odpověď c) nevím.

Otázka č. 15: Odpracováváte v současné době hodiny veřejné služby?

Na otázku č. 15, 31 z dotazovaných odpovědělo, že v současné době veřejnou službu nevykonávají, proto byli dále vyzváni, aby na prázdný řádek napsali důvod, proč službu nedělají. Z počtu 31 jich 9 odpovědělo, že službu dělat nechtějí, někteří uvedli, že je za to málo peněz, jiní, že to nebudou dělat zadarmo, že se to nevyplatí. Čtyři další napsali, že odmítají zametat na náměstí, nebo chodníky ve městě a jedna osoba napsala, že se stydí zametat. Šest dotazovaných uvedlo, že má špatný zdravotní stav a z toho důvodu nemůže hodiny ve veřejné službě odpracovat. Dále klienti odpovídali, že mají příspěvek na péči, že čekají na důchod, že mají dohodu o provedení práce a z ní příjem. Nejvíce mne zaujal názor na veřejnou službu, kterou jeden respondent definoval jako feudalismus a vykořisťování. Dvanáct dotazovaných uvedlo, že službu vykonávají.

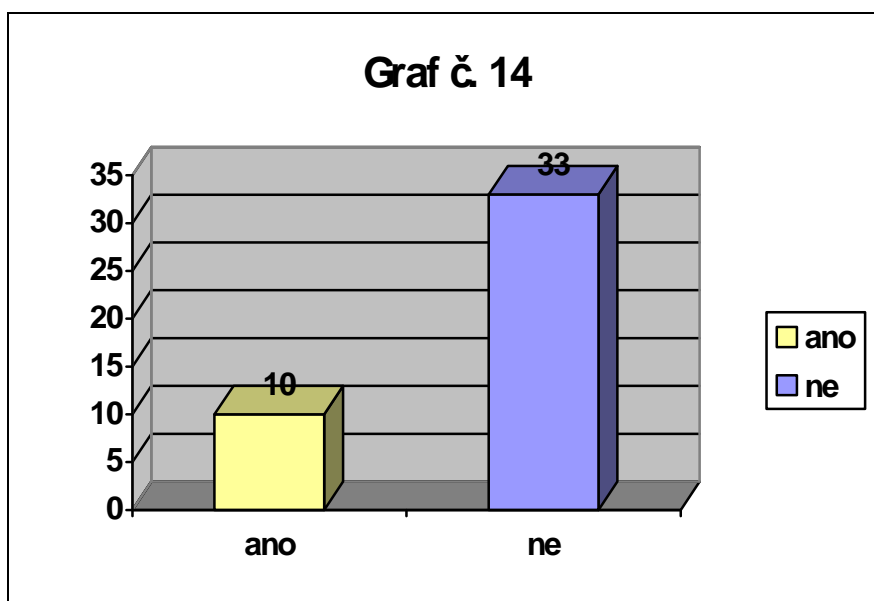
Otázka č. 16: Jaký je Váš názor na vyplácení části dávek pomoci v hmotné nouzi formou poukázek na potraviny?

V tabulce č. 7 jsou znázorněny odpovědi respondentů. Největší část, 26 respondentů nesouhlasí s výplatou části dávky v poukázkách na potraviny a chce pouze hotovost. Sedm označilo odpověď a) nevadilo by mi to. Celkem 8 klientů odpovědělo, že jsou vypláceni na vlastní přání formou poukázky na potraviny.

Tabulka č. 7

Výplata dávky v poukázce na potraviny	počet odpovědí
nevadilo by mi to	7
část dávky je na přání klienta vyplácena poukázkou	8
absolutně nesouhlasím, chci pouze hotovost	26

Otázka č. 17: Je pro Vás výše dávky pomoci v hmotné nouzi dostačující?

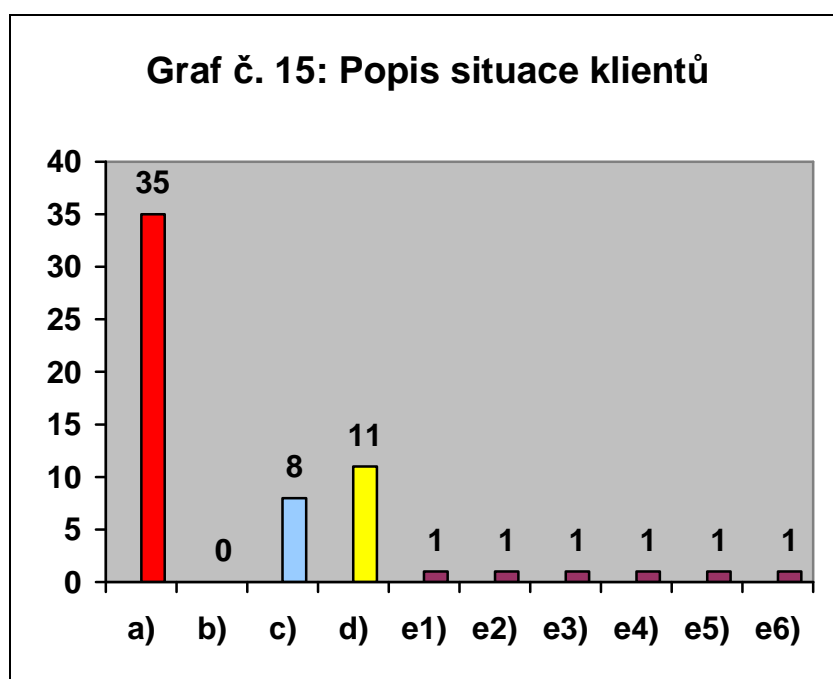
Odpověď na otázku č. 17, jestli je výše dávky pomoci v hmotné nouzi pro klienty dostačující, je znázorněna v grafu č. 14. Celkem 33 osob odpovědělo, že není dostačující a 10 osob odpovědělo kladně.

Otázka č. 18: Popište Vaši současnou situaci a Vaše problémy:

Tabulka č. 8

Popište Vaši současnou situaci a Vaše problémy	počet odpovědí
a) jsem dlouhodobě bez zaměstnání	35
b) mám problém se závislostí (např. alkoholem)	0
c) můj zdravotní stav je špatný	8
d) nemám dostatek peněz na zakoupení potravin	11
e) zde uveďte jiné problémy	

e1) nemám čistý rejstřík	1
e2) mám syna nemocného a já jsem taky	1
e3) nemám nárok na důchod	1
e4) manžel nemá práci	1
e5) splácím úvěry	1
e6) nedostávám výživné na děti	1

Na otázku č. 18, kde měli respondenti popsat svoji současnou situaci a svoje problémy odpovědělo nejvíc z nich - 35, že jsou dlouhodobě bez zaměstnání. Na zakoupení potravin nemá dostatek peněz 11 osob, 8 má problémy se zdravím. Respondenti mohli u této otázky uvést na prázdný řádek ještě jiné problémy (viz tabulka č. 8).

3.2 Výsledky a jejich interpretace

P1: Důvodem, pro který se lidé dostávají do stavu hmotné nouze je nezaměstnanost.

První předpoklad zněl, že důvodem, pro který se lidé ocitají ve stavu hmotné nouze je nezaměstnanost. K problému nezaměstnanosti se vztahovaly otázky č.6 a 18.

V otázce č. 6 se měli respondenti zařadit do některé z kategorií. Jak ukázaly výsledky, nejvíce dotazovaných celkem 91 % se zařadilo do kategorie – osoba v evidenci úřadu práce. V pracovním poměru, nebo jako osoba samostatně výdělečně činná nebyla z dotazovaných ani jedna osoba. Jeden z respondentů pečuje o osobu závislou na péči jiné osoby, jeden (jedna) je na mateřské dovolené (příjmem je rodičovský příspěvek) a dvě osoby z výzkumného vzorku jsou v plném invalidním, nebo starobním důchodu. Vyhodnocením otázky č. 6 byl potvrzen předpoklad, že většina respondentů – klientů dávek pomoci v hmotné nouzi jsou osoby nezaměstnané, evidované na úřadu práce, jelikož si práci hledají.

V otázce č. 18 měly dotazované osoby popsat svoji současnou situaci, problémy. Měli možnost vybrat i více odpovědí, které aktuálně popisují jejich situaci. Většina označila jen jednu odpověď, ale někteří respondenti zvolili dvě, až tři varianty. Nejvíce dotazovaných označilo odpověď – jsem dlouhodobě bez zaměstnání, celkem 35 dotazovaných v procentech 59 % - dokumentuje tabulka č. 2. Odpovědi respondentů v otázce č. 18 potvrdily, že většina respondentů je dlouhodobě nezaměstnaných. Nezaměstnanost pocítují jako svůj největší problém. Jako druhý nejčastější problém byla označena varianta d), nemám dostatek peněz na zakoupení potravin, tuto vybralo 11 dotazovaných. Označena 8 krát byla možnost c), klienti mají problém se zdravotním stavem. Možnost b), problémy se závislostí (např. alkoholem) nevedl ani jeden respondent. Bod e) otázky č. 18 nabízel možnost tázaným osobám uvést na řádek i jiné problémy, které je tíží. Tuto možnost využilo pouze 6 respondentů jejich odpovědi jsou zaznamenány v tabulce č. 8 jako e1) až e6).

Jeden z nich uvedl, že má problém s čistým rejstříkem trestů (dle mého názoru má

kvůli tomu problém se zaměstnáním), jedna osoba uvedla, že musí splácet úvěry, jedna, že manžel nemá práci, jednu trápí, že nedostává výživné na děti, další nemá nárok na důchod a jedna osoba uvedla, že má nemocného syna a ona sama je taky nemocná. Jasným ukazatelem však zůstává, že převážná většina respondentů je dlouhodobě nezaměstnaných a tuto svoji situaci vnímají jako problém.

Pro dokreslení situace nezaměstnanosti na Cvikovsku je v teoretické části v kapitole s názvem „Nezaměstnanost“ uvedena statistika Úřadu práce v České Lípě. V tabulce č. 1 a grafu č. 1, které byly vytvořeny z údajů tohoto úřadu, je uvedena míra nezaměstnanosti v měsíci srpnu 2009, tj. v měsíci, ve kterém byl proveden výzkum. Míra nezaměstnanosti je zde porovnána s jinými okolními mikroregiony, pro utvoření představy uplatnění respondentů na trhu práce.

Vyhodnocení výše zmíněných údajů směřuje k potvrzení prvního předpokladu.

Předpoklad 1 se potvrdil.

P2: Předpokládám, že hlavní příčinou nezaměstnatelnosti je nízká úroveň vzdělání.

K tomuto předpokladu se v testu vztahovaly otázky č. 3, 9 a 10.

Graf č. 4, k otázce číslo 3 dokumentuje úroveň vzdělání respondentů. Celkem 19 dotazovaných, tj. 45 % má základní vzdělání. 44 % uvedlo, že jsou vyučeni. Středoškolské vzdělání měl ve vzorku pouze jeden respondent, vysokoškolské nikdo. Čtyři uvedli, že mají nedokončené základní vzdělání.

Vzdělání zahrnuje i znalost jazyků a práci s počítačem, to vše v dnešní době je téměř samozřejmostí a určitě zvyšuje šanci při hledání zaměstnání. V otázce č. 9 respondenti odpovídali, zda ovládají práci na počítači. Tabulka č. 4 dokumentuje, že pouze 5 respondentů odpovědělo, že práci s počítačem ovládají. Z uvedených pěti odpověděli: 1. psát, internet, mail, 2. Word, 3. Word a internet, 4. Word, Excel, internet, 5. Windows 98, základy. Dále jsme průzkumem zjistili, že tři ze vzorku na tuto otázku odpověděli, že umí hrát na počítači pouze hry, a největší počet

35 dotazovaných práci na počítači neovládá vůbec.

Co se týká jazykových dovedností, graf č. 9 znázorňuje, že 39 respondentů z celkového počtu 43, neovládá žádný cizí jazyk. Pouze 4 uvedli, že jazyk ovládají. Napsali následující jazyky: 1. polsky, 2. anglicky, polsky, 3. romsky, 4. trochu němčinu.

Ze zkoumaného vzorku lze tedy vyčíst, že úroveň vzdělání, jazykových dovedností a počítačové gramotnosti je u tohoto vzorku nízká. Proto se domníváme, že mají tito respondenti sníženou možnost uplatnění na trhu práce.

Vyhodnocení výše zmíněných údajů směřuje k potvrzení druhého předpokladu.

Předpoklad 2 se potvrdil.

P3: Předpokládám, že další příčinou, proč jsou klienti dávek sociální péče nezaměstnaní, je jejich malá motivace pracovat. (Jednodušší pro ně je být doma a pobírat dávky).

K tomuto předpokladu se v testu vztahovaly otázky č. 7, 8, 11, 12, 13 a 17.

Z tabulky č. 3 a grafu č. 7 vyplývá, že 67 % respondentů by rádo absolvovalo rekvalifikační kurz, aby mohli lépe najít zaměstnání. Dalších 28 % by kurz nebylo ochotných absolvovat a 5% již rekvalifikační kurz absolvovalo.

Na otázku č. 8, zda by dotazovaní šli vykonávat jakoukoliv práci nabídnutou úřadem práce, pokud by jim to dovozoval jejich zdravotní stav, nebylo by to daleko od místa jejich bydliště a nebyl by problém ani s pracovní dobou jsme zaznamenali 35 kladných odpovědí a 8 záporných. Dle vyobrazení v grafu č. 8, až 81 % respondentů by přijalo práci nabídnutou úřadem práce, jen 19 % ne. Dle výsledků získaných z odpovědí na otázku č. 8, se jeví jejich motivace jako značná, i když jsme si vědomi zkreslení odpovědí z důvodu, že se klienti chtějí „udělat lepšími“, a proto nemuseli odpovídat zcela pravdivě.

V otázce č. 11 bylo zkoumáno, kolik let respondenti doposud odpracovali legálně

na pracovní smlouvu, nebo jako osoba samostatně výdělečně činná. Ze zkoumaného vzorku lze vyčíst, že nejvyšší počet odpracovaných let na pracovní smlouvu byl v kategorii 10 - 15 a 15 - 20 let – a to shodně 14 %, 6 respondentů v každé skupině. Sedm respondentů se zařadilo do kategorie odpracovaných 0 - 5 let, tedy 16 % dotazovaných. Do skupiny 5 - 10 let se zařadilo nejvíce osob, a sice 13 osob tj. 30 % respondentů. Více jak 20 let dle odpovědí odpracovalo 5 dotazovaných tj. 12 %. Poslední kategorie osob, které nikdy nepracovali – nebyli zaměstnání, byla zastoupena v celkovém počtu 14 % tj., takto odpovědělo 6 z dotazovaného vzorku 43 respondentů. (graf č. 10)

Z grafu č. 11 k otázce č. 12 vyplývá, že 77 % dotazovaných uvedlo, že bez pracovní smlouvy nikdy nepracovali. Deset z dotazovaných tj. 23 % označilo možnost a) 0-5 let. Z vyhodnocených odpovědí lze usoudit, že část respondentů někdy pracovalo, nebo i pracuje bez pracovní smlouvy, tudíž vykazují motivaci pracovat, byť „načerno“.

Z poznatků z praxe je známo, že někteří zaměstnavatelé nechtějí zaměstnat lidi na pracovní smlouvu, aby za ně nemuseli odvádět sociální a zdravotní pojištění. Lidé v nouzi přistoupí na jejich podmínky a pracují „načerno“, jsou rádi, že si mohou vydělat peníze. Neuvědomují si, že se dostávají do budoucna do situace, kdy kvůli neodpracovaným rokům, nemají nárok na důchod.

Tabulka č. 5 dokladuje odpovědi na otázku č. 13, ve které jsou respondenti dotazováni, jestli jsou ochotni pracovat za minimální mzdu 8000 Kč hrubého. Na tuto otázku bylo 26 kladných odpovědí a 17 záporných. Znázorněno v grafu č. 12, 60 % dotazovaných z celkového počtu 43 by šlo pracovat za minimální mzdu a 40 % osob ne.

Vyhodnocení otázky č. 17, zda je pro klienty výše dávky pomoci v hmotné nouzi dostačující znázorňuje graf č. 17. Celkem 33 osob odpovědělo, že není dostačující a 10 osob odpovědělo ano. Výsledky odpovědí na otázku, zda by klienti byli ochotni pracovat za minimální mzdu byli pro nás překvapivé, očekávali by jsme větší ochotu pracovat, tím více, že 33 respondentů uvádí, že pro ně není výše dávky v hmotné nouzi dostačující.

Otázku motivace se u respondentů nepodařilo zcela prokázat, jelikož na otázku ohledně rekvalifikace, práce za minimální mzdu, ochoty přijmout jakoukoliv práci od úřadu vždy převažovaly kladné odpovědi klientů nad neochotou. Dle výsledků otázek č. 11 a č. 12, lze vyhodnotit, že větší část respondentů má určité pracovní zkušenosti a návyky i co se týká práce nelegální.

Vyhodnocení výše zmíněných údajů směřuje k ověření třetího předpokladu.

Předpoklad 3 se nepotvrdil.

S motivací pracovat jistě souvisí níže uvedený čtvrtý předpoklad, kde se předpokládá nedostatek motivace respondentů veřejnou službu vykonávat.

P4: Klienti nebudou chtít veřejnou službu vykonávat, budou se jí snažit vyhnout.

K tomuto předpokladu se v testu vztahovaly otázky č. 14 a 15

V otázce č. 14 byl zjišťován názor respondentů na institut veřejná služba. Zda si myslí, že tento institut pomůže dlouhodobě nezaměstnaným k tomu, aby neztratili pracovní návyky. Největší podíl dotazovaných 20 osob si myslí, že ne, 10 osob si myslí, že ano a 13 odpovědělo – nevím.

Na otázku č. 15, jestli v současné době pracují ve veřejné službě, odpovědělo 12 respondentů ano a 31 ne (graf č. 13). Ti respondenti, kteří odpověděli ne, měli napsat důvod, proč nepracují. Z počtu 31 jich 9 odpovědělo, že službu dělat nechtějí, někteří uvedli, že je za to málo peněz, jiní, že to nebudou dělat zadarmo, že se to nevyplatí. Čtyři další napsali, že odmítají zametat na náměstí, nebo chodníky ve městě a jedna osoba napsala, že se zametat stydí. Šest dotazovaných uvedlo, že má špatný zdravotní stav a z toho důvodu nemůže hodiny ve veřejné službě odpracovat. Dále klienti odpovídali, že mají příspěvek na péči, že čekají na důchod, že mají dohodu o provedení práce a z ní příjem. Jeden respondent definoval veřejnou službu jako feudalismus a vykořisťování.

Z grafu č. 13 vyplývá, že většina dotazovaných veřejnou službu vykonávat nechce

a to z různých důvodů a snaží se službě vyhnout. U některých se výzkumem potvrdilo, že i přes fakt, že jim několikrát byl objasněn smysl a cíl tohoto institutu, tito cíl veřejné služby nepochopili. Podle odpovědí některých, vnímají tento institut jako výdělečnou činnost, ač velmi špatně placenou. Většina z nich není ochotna službu vykonávat. Praxe potvrdila, že klienti, kteří nebyvali v pracovní neschopnosti, od zavedení veřejné služby čím dál častěji dokládají potvrzení o pracovní neschopnosti. Reakce některých na výkon veřejné služby jsou přímo agresivní.

Vyhodnocení výše zmíněných údajů směřuje k potvrzení čtvrtého předpokladu.

Předpoklad 4 se potvrdil.

P5: Většina klientů nebude souhlasit s vyplácením části dávky v poukázkách na potraviny.

K tomuto předpokladu se v testu vztahovala otázka č. 16.

V tabulce č. 7 jsou znázorněny odpovědi respondentů na vyplácení dávky v poukázce na potraviny. Největší část, 26 respondentů absolutně nesouhlasí s výplatou části dávky v poukázkách na potraviny a chce pouze hotovost. Sedm označilo odpověď a) nevadilo by mi to. Celkem 8 klientů odpovědělo, že jsou vypláceni na vlastní přání formou poukázky na potraviny.

Vyhodnocení výše zmíněných údajů směřuje k potvrzení pátého předpokladu.

Předpoklad 5 se potvrdil

3.3 Shrnutí praktické části a diskuse

V předcházející podkapitole práce je provedeno vyhodnocení a interpretace výsledků dotazníkového šetření. Cílem této podkapitoly je podrobnější rozbor získaných výsledků.

Prvním souborem otázek, na které se dotazníkové šetření zaměřilo, se týkal problému nezaměstnanosti. První předpoklad zněl, že důvodem, pro který se lidé ocitají ve stavu hmotné nouze, je nezaměstnanost. Tento předpoklad se potvrdil, jelikož se v otázce č. 6 měli respondenti zařadit do některé z kategorií. Jak ukázaly výsledky, nejvíce dotazovaných celkem 91% se zařadilo do kategorie – osoba v evidenci úřadu práce. V pracovním poměru, nebo jako osoba samostatně výdělečně činná nebyla z dotazovaných ani jedna osoba. Vyhodnocením otázky č. 6 byl potvrzen předpoklad, že většina respondentů – klientů dávek pomoci v hmotné nouzi jsou osoby nezaměstnané, v evidenci úřadu práce. V otázce č. 18 bylo potvrzeno, že jsou téměř všichni dlouhodobě bez zaměstnání.

V tabulce č. 1 a grafu č. 1 je zobrazena míra nezaměstnanosti na Cvikovsku a porovnání s ostatními sousedními regiony. Z těchto údajů je zřejmé, že míra nezaměstnanosti byla v době výzkumu i po něm největší ze všech uvedených regionů. Domníváme se tedy správně, že pro klienty je opravdu těžké práci najít, protože dostatek práce v mikroregionu Cvikovsko není. Klienti dokládají při pravidelných návštěvách na sociálním oddělení, kde se byli v daném měsíci zajímat o práci. Zkušenost vypovídá, že se často ptají stále ve stejných třech firmách ve městě Cvikov, které ani pracovníky nepřijímají. Jednoduše řečeno, není kam se jít ptát. První předpoklad se potvrdil, jelikož pokud má jedinec práci, a z ní příjem, na dávky hmotné nouze obvykle nedosáhne.

Šance dotazovaných na trhu práce jsou omezeny jejich nízkým vzděláním a téměř úplnou absencí dovedností jakými je např. jazyková vybavenost, nebo počítačová gramotnost. Toto se výzkumem potvrdilo v předpokladu č. 2.

Dnešní společnost klade velmi vysoké požadavky na vzdělání, práce s PC a znalost alespoň jednoho cizího jazyka je pokládáno téměř za samozřejmost. Ve zkoumaném

vzorku dosáhla největší část osob pouze základního vzdělání a stejná část byla vyučena. Předpoklad č. 3 se zabýval zjištěním a dokazováním toho, že klienti nemají motivaci pracovat a raději budou pobírat dávky. Toto se zcela prokázat nepodařilo, jelikož na otázky motivace pracovat za minimální mzdu, absolvovat rekvalifikační kurz nebo přijmout jakoukoliv práci ze strany úřadu práce odpověděla většina respondentů kladně. Pouze z výsledku a potvrzení předpokladu č. 4, týkajícího se veřejné služby, je patrné, že ve veřejné službě pracuje a staví se k ní zodpovědně jen velmi malá část klientů na Cvikovsku, než kteří by měli. Vymlouvají se, že se jim to nevyplatí, že je za to velmi málo peněz. Nedbají na sociální pracovníci, která pořád dokola vysvětluje, že se nejedná o výdělečnou činnost, ale o opatření státu právě vůči dlouhodobým příjemcům dávek s možností určité bonifikace, ale zejména se jedná o to, aby byla patrná snaha o vykonání práce pro město, nebo obec za to, že dostávají dávky. Právě z důvodu, že veřejná služba není zaměstnání za příslušnou mzdu, je řazena a vyhodnocena samostatně a ne v předpokladu č. 2. Někteří klienti, zejména ti co službu vykonávají, nevidí v tomto institutu větší význam a smysl, uvádí, že by raději měli „normální práci“. Poslední předpoklad se týkal otázky vyplácení v poukázkách na potraviny, kde se potvrdilo, že většina dotazovaných s tímto nesouhlasí. V praxi se předpokládá, že zejména kvůli skutečnosti, že za poukázky nelze nakoupit alkoholické nápoje a cigarety.

ZÁVĚR

Chudoba a hmotná nouze, stejně tak jako sociální vyloučení je v současné době výrazným problémem celé společnosti. Stále tak narůstá význam pomoci, která musí být dostupná lidem, kteří ji doopravdy potřebují. Často se setkáváme s názorem, že si lidé za vzniklou situací mohou sami, jsou líní a odmítají pracovat. Je velmi obtížné odlišit ty, kteří systém sociální pomoci pouze zneužívají od klientů, kteří si svoji situaci sami nezavinili a dostali se do pasti chudoby.

Bakalářská práce se zabývala problematikou pomoci v hmotné nouzi na Cvikovsku se zřetelem na dlouhodobé příjemce dávek. Jejím cílem je analýza příčin dlouhodobého pobírání těchto dávek a zjištění proč se tyto lidé nemohou uplatnit na trhu práce a stávají se závislími na sociálních dávkách.

Práce byla rozdělena na dvě stěžejní části. První, teoretická část práce, se za pomoci odborných zdrojů snažila popsat problém nezaměstnanosti, vymezení tohoto pojmu, typy nezaměstnanosti a v závěru této kapitoly je uvedena míra nezaměstnanosti na Cvikovsku a srovnání s nezaměstnaností v sousedních regionech. Další kapitoly se věnují sociální politice, systému práva sociálního zabezpečení, systému pomoci v hmotné nouzi. V kapitole Hmotná nouze je objasněn nově zřízený institut veřejná služba, který se ukazuje z hlediska praxe jako významný prvek diferenciacie klientů na ty, kteří se snaží a mají zájem pracovat byť „zadarmo“ a na ty, kteří očividně výkon veřejné služby odmítají. V souvislosti s veřejnou službou se dokonce prokazují skutečnosti, že ti co se službě vyhýbají, se vysmívají těm, kteří pracují.

Pozornost je v práci rovněž věnována pojmům, které úzce souvisí s problematikou. Je zde uveden a vymezen pojem bezdomovectví, jelikož část klientů hmotné nouze na Cvikovsku se řadí mezi občany bez přístřeší.

Druhá, praktická část, se za pomoci dotazníků zabývala mimo jiné zjišťováním postojů vybraného vzorku – klientů dávek hmotné nouze na vyplácení části dávek v poukázkách na potraviny. Výsledky ukázaly, že většina dotazovaných

s tímto nesouhlasí a přeje si dávky vyplácet jen v hotovosti. Není bez zajímavosti informace od paní vedoucí sociálního odboru ve městě Semily. V Semilech zavedli vyplácení v poukázkách plošně již v březnu 2008. Podle slov paní vedoucí zaznamenali výrazný úbytek klientů. Tito si raději našli zaměstnání, natolik jim vyplácení poukázkami nevyhovovalo.

V praktické části byla v souvislosti s motivací klientů zjišťována ochota pracovat za minimální mzdu, navštěvovat rekvalifikační kurz od úřadu práce, jejich názory a postoje k institutu veřejná služba. Výzkumem bylo zjištěno, že motivace pracovat větší části dotazovaných je velká. Co se týká institutu veřejné služby průzkum potvrdil to, co dokazuje i praxe, že klienti na Cvikovsku veřejnou službu vykonávat nechtějí (většina klientů). Jelikož se domníváme, že větší část klientů pracuje „na černo“, překáží jim výkon veřejné služby v této pracovní činnosti.

Bakalářskou práci doplňují přílohy, které jsou určeny pro dokreslení popisovaných skutečností. V příloze č. 1 je popsán případ z praxe klientů, kterým se pobírání sociálních dávek stalo jakýmsi životním stylem.

V příloze č. 2 je dotazník, který byl sestaven autorkou práce pro potřeby výzkumu.

NÁVRH OPATŘENÍ

Bakalářská práce sledovala důvody, pro které setrvávají klienti dlouhodobě na dávkách sociální péče. Průzkumem se sice nepodařilo všechny stanovené předpoklady potvrdit, přesto však bylo potvrzeno, že velkým problémem je nezaměstnanost, nízká úroveň vzdělání respondentů a neochota pracovat ve veřejné službě. Z důvodu neochoty odpracovat minimálně 20 hodin veřejné služby se částí klientů snížila částka životního minima na existenční minimum. Část klientů zabránila snížení dávky na existenční minimum tím, že jsou v pracovní neschopnosti, nebo účelově vykonávají práci na dohodu o provedení práce s měsíčním příjmem od 200 Kč do 500 Kč. Toto se jeví jako účelové, ale není možné účelovost klientům prokázat. Nedostatek finančních prostředků z důvodu poklesu na existenční minimum má další negativní následky v podobě nehrazení nájmu, elektřiny a následnému odpojení, nebo vystěhování z bytu. Z analýzy výsledků našeho průzkumu vplynuly tyto poznatky a doporučení do praxe:

- doporučujeme zvyšovat vzdělání klientů realizované pomocí rekvalifikačních kurzů od úřadu práce,
- informovat a přesvědčovat klienty o důležitosti vzdělávání jejich dětí a zdůrazňování jeho významu pro budoucí povolání a život,
- motivovat děti klientů, ale i samotné klienty k dalšímu vzdělávání finančními prostředky (např. 500 Kč měsíčně při navštěvování učiliště, nebo střední školy), které by se nezapočítávaly do příjmu při výpočtu sociálních dávek,
- zejména u dlouhodobých příjemců dávek vysvětlováním a radami zabránit, aby se ocitli na úrovni existenčního minima a motivovat je k výkonu veřejné služby,
- uzákonit podmiňování poskytnutí nenárokových dávek mimořádné okamžité pomoci výkonem veřejné služby,
- doporučujeme neustálé další vzdělávání sociálních pracovníků, aby byli schopni řešit kompetentně situaci klienta,
- motivovat klienty, kteří se osvědčili při výkonu veřejné služby možností získání placeného zaměstnání u obce v rámci veřejně prospěšných prací,

- zvýšit počet pracovníků kontrolního oddělení úřadů práce, kteří by zajistili zvýšení kontrol prováděných především u malých firem, které zaměstnávají osoby bez pracovní smlouvy.

4 SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY:

- BECK, Petr. *Pomoc v hmotné nouzi - kdo na ni dosáhne?*. Právo a rodina. 2009, roč. 11, č.3. ISSN 1212-866X
- BŘESKÁ, Naděžda, VRÁNOVÁ, Lucie. *Dávky pomoci v hmotné nouzi a dávky sociální péče pro zdravotně postižené osoby*. 2. vyd. Olomouc: Anag, 2008. ISBN 978-80-7263-478-1
- ČERNÁ, Jana. TRINNEROVÁ, Dagmar. VACÍK, Antonín. *Právo sociálního zabezpečení*. 1. vyd. Dobrá Voda u Pelhřimova: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2002. ISBN 80-86473-07-4
- GEIST, Bohumil. *Sociologický slovník*. 1. vyd. Praha: VICTORIA PUBLISHING, a.s., 1992. ISBN 80-85605-28-7
- GOLDMAN, Radoslav a kol. *Vybrané kapitoly ze sociálních disciplín*. 3. dotisk přepr. a doplněného vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2007. ISBN 80-244-1454-6
- GOLDMAN, Radoslav a kol. *Vybrané kapitoly ze sociálních disciplín*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 1999. ISBN 80-244-0028-6
- HARTL, Pavel. HARTLOVÁ, Helena. *Psychologický slovník*. 1. vyd. Praha: Portál, 2000. ISBN 80-7178-303-X
- HOVORKA, Daniel. *Nová úprava dávek pomoci v hmotné nouzi a životního minima z pohledu rodin s nezaopatřenými dětmi..* Právo a rodina. 2007, roč. 9, č. 1. ISSN 1212-866X
- JANDOUREK, Jan. *Sociologický slovník*. 1. vyd. Praha: Portál, s.r.o., 2001. ISBN 80-7178-535-0
- KOTÝNKOVÁ, Magdaléna. *Sociální ochrana chudých v České republice*. 1. vyd. Praha: Oeconomica, 2007. ISBN 978-80-245-1302-7

- KREBS, Vojtěch a kol. *Sociální politika*. 4. vyd. Praha: Aspi, a.s., 2007. ISBN 978-80-7357-276-1
- MAREŠ, Petr. *Nezaměstnanost jako sociální problém*. 2. vyd. Praha: Slon, 2002. ISBN 80-86429-08-3
- MATOUŠEK, Oldřich., KODYMOVÁ, Pavla., KOLÁČKOVÁ, Jana. *Sociální práce v praxi: Specifika různých cílových skupin a práce s nimi*. 1. vyd. Praha: Portál, 2005. ISBN 80-7367-002-X
- NEVRTAL, Jindřich. BÁRTA, Milan. *Slovník státní sociální podpory*. Brno: CERM, 2000. ISBN 80-7204-135-5
- PŘIB, Jan. *Změny v sociálních dávkách od 1.1.2008*. Právo a rodina. 2008, roč. 10, č. 1. ISSN 1212-866X
- VÁGNEROVÁ, Marie. *Psychopatologie pro pomáhající profese: Variabilita a patologie lidské psychiky*. 3. vyd. Praha: Portál, 2002. 444 s. ISBN 80-7178-678-0

METODICKÉ POKYNY:

- Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR. Odbor rodiny a dávkových systémů. BECK. P., NIEDERLE. P. Metodický pokyn č. 7/2008. V Praze dne 1. prosince 2008

INTERNETOVÉ ZDROJE:

- ČESKÁ SPRÁVA SOCIÁLNÍHO ZABEZPEČENÍ. *Pojistné na sociální zabezpečení*. [online] . [cit.2010-01-31]
dostupný z: <http://www.cssz.cz/cz/pojistne-na-socialni-zabezpeceni/>
- Ministerstvo práce a sociálních věcí. *Pomoc v hmotné nouzi*. [online] . [cit.2009-11-19] dostupný z: <http://www.mpsv.cz/cs/5>
- Ministerstvo práce a sociálních věcí. *Národní program Evropského roku boji proti chudobě a sociálnímu vyloučení Česká republika*. [online] . [cit.2010-

01-19], poslední aktualizace: 13.1.201 dostupný z: <http://www.mpsv.cz/cs/7455>)

- Ministerstvo práce a sociálních věcí. *Státní sociální podpora*. [online] . [cit.2010-01-28] dostupný z: <http://www.mpsv.cz/cs/2>
- O městě. (<http://www.cvikov.cz/?show=o-meste>). [online]. [cit.2009-11-19] dostupný z: <http://www.cvikov.cz/?show=o-meste>
- Portál veřejné správy České republiky. [online] . [cit.2010-01-27] dostupný z: http://portal.gov.cz/wps/portal/_s.155/701/.cmd/ad/.c/313/.ce/10821/.p/8411/_s.155/701?PC_8411_number1=198&PC_8411_p=2&PC_8411_l=198/2002&PC_8411_ps=10#10821
- ÚŘAD PRÁCE V ČESKÉ LÍPĚ. MĚSÍČNÍ ZPRÁVA o situaci na trhu práce k 31. 12. 2009. [online] . [cit.2010-01-19] dostupný z: http://portal.mpsv.cz/sz/local/cl_info/dokumenty/MZ_12-09.pdf

ZÁKLADNÍ PRÁVNÍ NORMY:

- Zákon č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře, ve znění pozdějších předpisů
 - Zákon č. 110/2006 Sb., o životním a existenčním minimu, ve znění pozdějších předpisů
 - Zákon č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi, ve znění pozdějších předpisů
 - Zákon č. 582/1991 Sb., o organizaci a provádění sociálního zabezpečení, ve znění pozdějších předpisů
 - Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, ve znění pozdějších předpisů
-
- porada na Měú v Semilech v měsíci srpnu 2009, školení ohledně poukázek na potraviny

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha č. 1 Kasuistika

Příloha č. 2 Dotazník

Příloha č. 1 Kasuistika

Pro svou práci jsem si vybrala příběh paní Jitky a jejího syna Eduarda, kteří jsou na dávkách již od roku 2001.

Paní Jitka žije se svým synem Eduardem ve společné domácnosti. V roce 2001 bydleli v družstevním bytě v České Lípě. Tento byt paní Jitka prodala, a v měsíci červenci 2001 se přistěhovala společně se synem do Cvikova ke své matce. Paní Jitka je v evidenci na úřadu práce od měsíce listopadu 1999, kde jí byla poskytována podpora v nezaměstnanosti. Paní Jitka má střední školu s maturitou, ovšem pracovala jen několik málo roků po ukončení studia. Po svatbě přestala pracovat, jelikož jí i syna finančně zabezpečoval její manžel. Po smrti manžela pobírala vdovský a sirotčí důchod. V případě finanční nouze ji podporovala její matka, ke které se také v roce 2001 přestěhovali. Již v roce 2001 si paní Jitka požádala o dávku v místě trvalého bydliště, tj. v České Lípě. Vzhledem k tomu, že nespolupracovala při vyřizování dávky, byla jí žádost o dávku zamítnuta. Pobírala pouze dávku ze systému státní sociální podpory příspěvek na bydlení do července 2001. Dne 13. 08. 2001 došlo ke změně trvalého bydliště, na základě kterého si paní Jitka požádala o dávku sociální péče u Měú ve Cvikově. Vzhledem k majetkovým poměrům byla žádost paní Jitce zamítnuta (příjem z prodeje družstevního bytu). O dávku sociální péče si opět paní Jitka požádala v březnu 2002. Opakovaná dávka sociální péče jí byla poskytnuta. Za období od března 2002 do prosince 2006 jí byly vyplaceny dávky v celkové výši 184.800 Kč.

O dávku si požádal i syn Eduard. Syn Eduard je v evidenci na úřadu práce od prosince 1999. Vyučil ve dvouletém učňovském sklářském oboru. Od ukončení studia nikdy nepracoval, byl finančně závislý na své matce a babičce. Panu

Eduardovi byla od měsíce srpna 2001 poskytována opakovaná dávka sociální péče. Do konce roku 2006 mu byly celkem vyplaceny dávky sociální péče v celkové výši 230.287 Kč.

Od roku 2007 vešel v platnost zákon o pomoci v hmotné nouzi. Paní Jitka a její syn Eduard se stali společně posuzovanými osobami. Od ledna 2007 je jim poskytována opakovaná dávka příspěvek na živobytí; tato dávka byla do současné doby vyplacena ve výši 204.723 Kč. Od roku 2007 jim byla též poskytnuta dávka doplatek na bydlení, (dávka, která je společně s příspěvkem na bydlení určena na náklady na domácnost). Tato dávka byla od ledna 2007 do současné doby vyplacena ve výši 80.114 Kč. Od roku 2007 do současnosti byly též poskytnuty dávky mimořádné okamžité pomoci, které byly vyplaceny ve výši 14.217 Kč. Celkem bylo rodině od roku 2001 do současnosti vyplaceno na dávkách sociální péče 714.141 Kč.

Paní Jitka se svým synem pobírá dávky dlouhodobě. Již od počátku poskytnutí dávky si paní Jitka i její syn stěžovali na svůj zdravotní stav. Paní Jitka si v roce 2002 požádala o invalidní důchod; žádost byla zamítnuta. V současné době si též vyřizuje invalidní důchod. Pokud by zdravotní stav odpovídal invaliditě, zřejmě dojde k zamítnutí žádosti z důvodu nesplnění důchodového pojištění pro nárok na výplatu invalidního důchodu. V průběhu pobírání dávky je s rodinou úzká spolupráce, která je však velmi obtížná. Největší problémy nastaly po smrti matky paní Jitky, která se o ní i jejího syna starala, a to nejen po finanční stránce. Zabezpečovala veškerý chod domácnosti. Starala se o nákupy, úhradu nákladů na domácnost, vařila. Paní Jitka neumí sama hospodařit s finančními prostředky. Na základě této skutečnosti jí začal být dávka příspěvek na živobytí vyplácena týdně a formou poukázek na potraviny, které byly ze strany paní Jitky později zrušeny (dávka formou poukázek na potraviny byla poskytována od roku 2001). Byla jí nabídnuta pomoc při nakupování, vaření a s chodem domácnosti. Paní Jitka se ke všemu stavěla velmi odmítavě. Byla jí též nabídnuta možnost úhrady obědů ve školní jídelně, aby měla rodina zajištěnu teplou stravu (toto bylo též odmítnuto). V současné době rodina přestala hradit i náklady na domácnost, proto došlo k odejmutí doplatku na bydlení. Z důvodu neplacení záloh za elektřinu dojde zřejmě i k jejímu odpojení a z důvodu neplacení nájemného k ukončení nájemního vztahu. Paní Jitka uvedla, že si stejně chtějí najít jiné, levnější

bydlení, ovšem neuvědomuje si, že levnější než je nájemní byt, na který se vztahuje regulované nájemné nenajde. Ke všem radám ze strany sociálních pracovníků se staví velice odmítavě, i když na druhou stranu se na ně stále obrací s žádostí o pomoc.

Od měsíce ledna 2009 je zavedena instituce veřejné služby. Od počátku se k této možnosti zapojení do pracovního procesu oba staví velmi odmítavě. Ihned doložili doklad o pracovní neschopnosti. Paní Jitka je v pracovní neschopnosti již od 16. 09. 2009, která se stále prodlužuje. Syn byl v pracovní neschopnosti krátkou dobu, proto u něj došlo ke snížení částky živobytí 2.660 Kč na existenční minimum 2020 Kč. Každý měsíc je na sociálním oddělení při osobní návštěvě upozorněn, že má možnost odpracovat veřejnou službu, aby došlo k navýšení jejich dávek. Pan Eduard reaguje vždy útočně, že mu není dobře, že má zdravotní problémy, že pracovat nebude.

Z výše uvedených informací je patrné, že rodina paní Jitky je na dávce skutečně dlouhodobě. Nejsou zde vyvinuty žádné pracovní návyky, jelikož paní Jitka pracovala velmi krátce po skončení studia a její syn nepracoval vůbec. Je zde velký problém s hospodařením s financemi, ale i s chodem domácnosti. Rodina by potřebovala odbornější dohled, který by jim pomáhal s chodem domácnosti, s hospodařením, s financemi. Tato možnost byla paní Jitce nabídnuta, ovšem ta vše odmítá.

Jaká je prognóza dalšího vývoje života rodiny paní Jitky? Dle našeho názoru dojde k ukončení odběru elektrické energie (rodina topí elektřinou), dojde k ukončení nájemního vztahu a tím se z paní Jitky i jejího syna stanou bezdomovci, jelikož paní Jitka není sama schopna si najít náhradní ubytování a ona i syn pracovat zřejmě nikdy nebudou, jelikož u nich nejsou vyvinuty pracovní návyky a oni sami nemají snahu si tyto návyky osvojit.

Příloha č. 2 Dotazník

DOTAZNÍK

Obracím se na Vás s prosbou o vyplnění jednoduchého dotazníku, který je **anonymní**, a který byl sestaven k získání informací od klientů dávek pomoci v hmotné nouzi.

U každé otázky zakroužkujte prosím vždy jednu správnou odpověď, v případě otevřených otázek napište svůj názor. Vyplnění tohoto dotazníku by Vám nemělo zabrat více než osm minut času.

Za pravdivé vyplnění otázek a spolupráci děkuji.

1. Uveďte své pohlaví

- a) muž
- b) žena

2. Označte váš věk v uvedených rozmezích

- a) 18-25 let
- b) 25-35 let
- c) 35-45 let
- d) 45-55 let
- e) 55-65 let
- f) nad 65 let

3. Vzdělání

- a) anedokončené základní vzdělání
- b) základní vzdělání
- c) vyučen
- d) středoškolské
- e) vysokoškolské

4. Jaké je složení Vaší domácnosti:

- a) jednotlivec
- b) úplná rodina (oba rodiče s dítětem/děťmi)
- c) samoživitel (jeden rodič s dítětem/děťmi)
- d) manželé/partneři, žijící bez dětí, (nebo děti odrostlé, jinde)
- e) vícegenerační domácnost

5. V jakých podmínkách jste ubytováni, (kde bydlíte)?:

- a) v bytě (domě) vlastním, obecním, pronajatém od soukromého majitele
- b) v podnájmu
- c) u rodičů nebo příbuzných
- d) u známých
- e) ubytovna
- f) bez domova

6. Zařad'te se do jedné z těchto kategorií. Jsem:

- a) zaměstnaný(á) v pracovním poměru
- b) osoba samostatně výdělečně činná
- c) osoba v evidenci úřadu práce
- d) na mateřské dovolené (jsem osobou pobírající rodičovský příspěvek)
- e) ve starobním, nebo plně invalidním důchodu
- f) pečuji o osobu, která je závislá na péči jiné osoby ve stupni II, III, IV, nebo ve stupni I, pokud se jedná o sobu starší 80 let

7. Byl/byla by jste ochoten/ochotna absolvovat zdarma rekvalifikační kurz, i dyby Vás to vůbec nebavilo, proto, aby jste zvýšili svoji šanci pro uplatnění na trhu práce?

- a) ano
- b) ne
- c) absolvoval/la jsem

8. Šel/šla byste vykonávat jakoukoliv práci nabídnutou úřadem práce, pokud by Vám to dovoľoval Váš zdravotní stav, nebylo by to daleko od místa Vašeho bydliště a nebyl by problém ani s pracovní dobou?

- a) ano
- b) ne

9. Ovládáte práci na počítači?

- a) ano

Napište konkrétní programy, které ovládáte:-----

- b) ne
- c) na počítači umím hrát pouze hry

10. Vaše znalost jazyků?

a) ano

Napište jaký jazyk/jazyky?-----

b) ne

11. Kolik let jste dosud odpracovali legálně, na pracovní smlouvu, nebo jako osoba samostatně výdělečně činná? Vyberte a zakroužkujte jednu možnost.

a) 0-5 let

b) 5-10 let

c) 10-15 let

d) 15-20 let

e) víc jak 20 let

f) nikdy jsem nebyl/la zaměstnán/na na pracovní smlouvu ani jako osoba samostatně výdělečně činná

12. Bez pracovní smlouvy tzv. „načerno“ jsem odpracoval/la

a) 0-5 let

b) 5-10 let

c) 10-15 let

d) 15-20 let

e) víc jak 20 let

f) nikdy jsem nepracoval/la bez pracovní smlouvy tzv. „načerno“

13. Byl(a) by jste ochoten/ochotna pracovat za minimální mzdu 8000,-Kč hrubého?

a) ano

b) ne

14. Jaký máte názor na nový institut veřejná služba? Myslíte si, že tento institut pomůže dlouhodobě nezaměstnaným k tomu, aby neztratili pracovní návyky?

a) ano

b) ne

c) nevím

15. Odpracováváte v současné době hodiny veřejné služby?

- a) ano
- b) ne

Pokud jste na otázku zvolili odpověď b), napište krátce proč?

16. Jaký je Váš názor na vyplácení části dávek pomoci v hmotné nouzi formou poukázek na potraviny?

- a) nevadilo by mi to
- b) část dávky je mi na moje přání nyní vyplácena formou poukázky na potraviny
- c) absolutně s tím nesouhlasím, chci dávku vyplácet pouze v hotovosti

17. Je pro Váš výše dávky pomoci v hmotné nouzi dostačující?

- a) ano
- b) ne

18. Popište Vaši současnou situaci a Vaše problémy:

- a) jsem dlouhodobě bez zaměstnání
- b) mám problém se závislostí (např. alkoholem)
- c) můj zdravotní stav je špatný
- d) nemám dostatek peněz na zakoupení potravin
- e) zde uveďte jiné problémy-----

DĚKUJI JEŠTĚ JEDNOU ZA PRAVDIVÉ VYPLNĚNÍ DOTAZNÍKU!